

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

LEINONEN NOORA KATARIINA

"TÄÄLLÄKIN YKSI UJO PIIMÄ" – UJouden RAKENTUMINEN DEMIN NETTIKES-
KUSTELUPALSTALLA

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Intercultural Teacher Education
2014

Intercultural Teacher Education		Tekijä/Author Leinonen, Noora Katariina	
Työn nimi/Title of thesis "Täälläkin yksi ujo piimä" - Ujouden rakentuminen Demin nettikeskustelupalstalla			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede	Työn laji/Type of thesis Pro gradu - tutkielma	Aika/Year Marraskuu 2014	Sivumäärä/No. of pages 60
Tiivistelmä/Abstract <p>Tutkimukseni käsittelee ujoutta ja siihen liitettyjä käsityksiä. Käsittelem tutkimusongelmaani sekä teorian, että empiirisen aineiston avulla. Pyrin esittämään vastauksia siihen, mitä ujous on. Esittelen ujoutta myös sosiaalisena sekä kulttuurisena ilmiönä. Analyysini kohteena ovat nuorille suunnatun Demi.fi – nettifoorumin ujoutta käsittelevät keskustelut. Diskurssianalyysin avulla tutkin millaisia merkityksiä nuoret puheessaan liittävät ujouteen – miten he siis tekevät sitä kielellisesti ymmärrettäväksi nettifoorumin kontekstissa. Tarkastelen myös tutkimuskontekstiani, eli sitä, miksi nettikeskusteluissa koetaan tarve puhua ujoudesta.</p> <p>Lähestyn tutkimustavoitteitani sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta. Myös yksittäisten ihmisten kerronnassa puhuvat kulttuurin diskurssit, eli ne vakiintuneet tavat, joilla yksilö jäsentää kokemuksiaan (Kulmala, 2006, 20). Käsitykset ja tiedot ujoudesta syntyvät siis yhteisöllisen tuottamisen kautta. Keräämäni aineisto voidaan analyysin ja tulkinnan avulla jäsentää neljään eri diskurssiin, joita ovat kokemuksellinen, lääketieteellinen, yhteisöllinen ja marginalisoiva diskurssi. Diskurssit jäsentävät ujouden syyt ja seuraukset hyvin eri tavoin. Kun yksi diskurssi korostaa ujoutta yksilöllisenä tunnekokemuksena, painottuu toisessa fysiologisten reaktioiden käsitteleminen. Ujous representoituu lisäksi yhteisöllisyyttä rakentavana voimana, mutta se myös rajattiin vahvasti normaalin ulkopuolelle.</p> <p>Aineistosta löytyneet diskurssit myös tarjoavat ja kieltävät erilaisia toiminnan tapoja (Räisänen, 2003, 46). Tutkimukseni esittelee kolme erilaista subjektipositiota, jotka antoivat ujoille passiivisen uhriroolin, aktiivisen toimijan osan tai asiantuntijan auktoriteettiaseman. Ujoudesta keskustelemisen motiiveista tärkeimpänä esiin nousee vertaistuen hakeminen sekä poikkeavuuden kokemusten jakaminen. Nettikeskusteluihin osallistuvien muodostama ryhmä tuo tunteen samankaltaisuudesta ja hyväksynnästä.</p> <p>Ujous on universaali ilmiö, mutta harvalla on tietoa sen syistä ja lähtökohdista. Psykologiset teoriat esittävät hyvinkin erilaisia käsityksiä siitä, mitä ujous oikeastaan on. Nykyajan negatiivista suhtautumista ujouteen selitetään kulttuurin ihmishanteen muuttumisella. Ne reaktiot, joita ujous aiheuttaa ihmisen käyttäytymisessä, eivät täytä tiettyjä kulttuurisia normeja, kuten sosiaalista itsevarmuutta (Cain, 2012, 16-17). Tutkimukseni tuo esiin sen, kuinka tärkeää on tiedostaa miten yhteiskunnan arvot ja ihanteet vaikuttavat käsityksiimme siitä, mitä pidetään normaalina. Diskurssit vaikuttavat sosiaalisiin käytäntöihin, eli niillä on todellisia seurauksia.</p>			
Asiasanat/Keywords ujous, temperamentti, diskurssianalyysi, sosiaalinen konstruktionismi			

Sisältö

1	Johdanto: Tutkimuskohteen valinta ja tutkimuskysymykset	1
2	Ujouden käsitteellistäminen	5
2.1	Ujous psykologisissa teorioissa	5
2.1.1	<i>Piirteet</i>	5
2.1.2	<i>Temperamenttipiirteenä ujous</i>	6
2.1.3	<i>Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot</i>	7
2.1.4	<i>Introversio</i>	8
2.2	Ujouden sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus	8
2.2.1	<i>Sosiaalisen dynamiikan haastaja</i>	9
2.2.2	<i>Kulttuurin ihmisihanne</i>	9
2.2.3	<i>Medikalisaatio</i>	10
2.2.4	<i>Ujous sosiaalisena roolina</i>	11
3	Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi	13
3.1	Sosiaalisen konstruktionismin traditio	14
3.2	Diskurssit ja niiden valta	14
3.3	Subjektinposition käsite	15
3.4	Diskurssianalyysi.....	16
3.5	Nuoret netin keskustelufoorumilla merkityksiä ja sosiaalisia identiteettejä rakentamassa	17
4	Tutkimuksen toteuttaminen	19
4.1	Aineistona nettikeskustelut	19
4.2	Aineiston käsittely ja analyysi.....	20
5	Tulokset	23
5.1	Diskurssit	23
5.1.1	<i>Kokemuksellinen diskurssi</i>	24
5.1.2	<i>Lääketieteellinen diskurssi</i>	25
5.1.3	<i>Yhteisöllinen diskurssi</i>	28
5.1.4	<i>Marginalisoiva diskurssi</i>	30
5.2	Subjektinpositiot.....	33
5.2.1	<i>Passiivinen sopeutuja</i>	34
5.2.2	<i>Aktiivinen toimija</i>	35
5.2.3	<i>Asiantuntijuus</i>	37
5.3	Motiivit	38
5.3.1	<i>Yhteisöllisyyden ja sosiaalisten kokemusten hakeminen</i>	39
5.3.2	<i>Kokemusten jakaminen ja emotionaalinen tuki</i>	40
5.3.3	<i>Sosiaalinen vertaileminen ja tiedonjako</i>	41
5.3.4	<i>Vallan käyttäminen</i>	42

5.4	Tutkimuksen luotettavuus ja etiikka	43
6	Pohdinta	45
6.1	Ujouden psykologisia ja sosiaalisia määritelmiä	45
6.2	Ujoudesta puhumisen tapoja.....	47
6.3	Ujon asema	51
6.4	Miksi ujoudesta koetaan tarve puhua?	52
6.5	Lopuksi.....	53
7	Lähteet	55

1 Johdanto: Tutkimuskohteen valinta ja tutkimuskysymykset

Hissukka, hiiri, nyhverö, arka, kaino, kuuntelija, introvertti, tarkkailija, jännittäjä, hiljainen, hitaasti lämpenevä, rauhallinen, tuppisuu, punastelija, epäsosiaalinen, vetäytyjä, sivustaseuraaja ... Rakkaalla lapsella on monta nimeä?

Ujous on yleisinhimillinen tunne, mutta silti useille melkoinen mysteeri. Saatamme määrittellä itsemme, tai tuntemamme ihmisen ujoksi, mutta se mitä ujous todellisuudessa on tai ei ole, onkin mutkikkaampi kysymys. Ujoudesta ei juurikaan puhuta analyttisesti, mutta siitä ollaan silti vahvasti jotakin mieltä. Johdannon aloittanut luettelo kertoo jo omalta osaltaan ujouteen suhtautumisesta ja siihen kussakin tilanteessa liitetystä tunnelatauksesta; *hissukka* on huomattavasti negatiivisävytteisempi termi kuin esimerkiksi *tarkkailija*. Kaikkia alkukappaleen sanoja käytettiin tämän pro gradu -tutkielmani aineistossa kuvaamaan omaa tai toisen ujoutta.

Mediakulttuurin professori Mikko Lehtosen (2000, 3) sanoin kaiken tutkimuksen lähtökohdaksi on ihmettely ja tutkivan katseen kohdistaminen itsestään selviltä vaikuttaviin seikkoihin. Tämä oli yksi lähtökohta pro gradu -tutkielmalleni. Pintapuolisesti ajateltuna ujo on ujo, mutta miksi? Kuka sen määrittää? Millä tavoin itse asiassa rakennamme käsityksiämme ujoudesta? Kandidaatin tutkielmani esitteli kirjallisuuskatsauksen siitä, miten ujous nähdään eri teorioiden valossa. Raapaisin jo tuolloin pintaa ujouden sosiaalisista ja kulttuurisista ulottuvuuksista, mutta halusin jatkaa aiheen tutkimista pidemmälle. Olin kiinnostunut siitä, kuinka me ihmiset rakennamme ujouden ilmiötä keskusteluissamme – miten arvoimme ujoutta ja miksi?

Ujoudesta ei puhuta yhtä usein kuin esimerkiksi aggressiivisesta käyttäytymisestä, mutta se nostetaan ajoittain esiin kasvatuksellisissa keskusteluissa, esimerkiksi lehdistössä. Nykypäivän kasvattaja saattaa kantaa enemmän huolta lapsen ujoudesta kuin esimerkiksi väkivaltaisesta käyttäytymisestä, jossa usein nähdään jopa pärjäämisen siemen (Keltikangas-Järvinen, 2010, 43). Viimeisin bongamani lehtikirjoitus ujoudesta löytyy Helsingin Sanomien liitteestä otsikolla: *Pitääkö ujoa rohkaista?* (Vattulainen, 2014, 10–11). Jutussa kuvataan kahden yläasteikäisen tytön sekä esikouluikäisen pojan ujoutta vanhempien näkökulmasta käsin. Käyttäytymisen ammattilaiset eli psykologit jakavat neuvoja ujon lapsen rohkaisemiseen sekä siihen, miten ei tulisi toimia ujon lapsen tai nuoren kanssa. Artikkelin on hyvin tyyppinen ujoutta käsittelevä lehtijulkaisu: psykologit antavat asiantuntija-

asemastaan käsin meille tietoa ujouden syistä, piirteistä ja mahdollisesta hoidosta. Kirjoituksen yleisilme on positiivissävytteinen ujoutta kohtaan, mutta sitä verrataan alituisesti ”normaaliin” käyttäytymiseen.

Tämän pro gradu tutkielmani aineistona eivät toimineet ujoutta käsittelevät lehtiartikkelit, mutta halusin ottaa Helsingin Sanomien kirjoituksen tutkimustani avaavaksi esimerkiksi, sillä se kuvasi tietynlaista ujoudesta puhumisen tapaa, diskurssia. Elämme keskellä toisten tuottamia merkityksiä, jotka otamme suurilta osin annettuina (Lehtonen, 2000, 13). Juuri erilaisten merkityskarttojen välityksellä me rakastamme, vihaamme, tiedämme, arvioimme ja ymmärrämme (Lehtonen, 2000, 17).

Valitsin tutkimuskontekstiksi hieman vahingonkin kautta nuorille suunnatun Demi.fi –sivuston nettifoorumilta löytyneet ujoutta käsittelevät keskustelut. Aluksi tarkoitukseni oli tutkia minkä tahansa sivuston nettikeskusteluja, mutta etsiessäni keskustelunavauksia hakukoneella, löysin tieni yhä uudestaan tältä ensisijaisesti nuorille tytöille suunnatulta nettifoorumilta, josta löytyi useita keskustelunavauksia teemalla ujous. Nuorten nettikeskustelujen tutkiminen tuntuikin lopulta kaikista mielenkiintoisimmalta ujous- aiheeni kannalta. Nuoruudessa ihminen rakentaa voimakkaimmillaan identiteettiään ja käsityksiään ympäröivästä maailmasta. Viestiketjuissa avauduttiin muun muassa huolesta omaa tai toisen ujoutta kohtaan, jaettiin kokemuksia ja vinkkejä, sekä puhtaasti provosoitiin väittelyihin ujouden puolesta tai vastaan. Nuoret ovat heijastaneet keskusteluihin ympäristöstään sisäistämäänsä merkityksiä, joita he rakentavat uudestaan nettifoorumille muotoutuneen yhteisön kesken.

Halusin tutkia diskursseja, koska kieltä tutkimalla opitaan aina myös ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista. Puhun kielenkäytöstä siis diskurssina, sillä haluan tarkastella kieltä sosiaalisen käytännön muotona. Kielenkäyttöön kirjautuu käyttäjän omien käsitysten lisäksi myös käyttökontekstin instituution ja yhteiskunnan näkemyksiä puheena olevasta ilmiöstä (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 18). Yksittäinen kielenkäytön palanen siis rakentaa omalta osaltaan kuvaa puheena olevasta ilmiöstä, eli ujoudesta, puhujista, eli ujoiksi ja ei-ujoiksi itsensä luokittelevista nuorista sekä laajemmin, ympäröivästä yhteiskunnasta. Nettifoorumilla kommunikoivat nuoret nojautuvat erilaisiin olemassa oleviin diskurssiivisiin resursseihin tehdessään ujoutta ymmärrettäväksi itselleen ja muille (Räisänen, 2003, 45–46).

Tässä tutkielmassani pyrin aluksi esittämään eri teorioiden valossa vastauksia siihen, mitä ujous on. Minkälainen merkitys sillä on ihmisen käyttäytymiseen ja miten siihen suhtaudutaan? Ujouden määrittelyn jälkeen tavoitteenani on analysoida nuorille suunnatun nettikeskustelufoorumin ujoutta käsitteleviä viestiketjuja. Miten nuoret puhuvat ujoudesta? Jotkut heistä mieltävät itsensä ujoiksi, kun taas toiset kokevat itsensä ulkopuolisiksi ilmiölle, mutta esittävät kuitenkin mielipiteitään ujoudesta ja ujoista ihmisistä. Olen tutkijana kiinnostunut siitä, miten nettikeskustelijat käyttävät kieltä ja siten konstruoivat ujoutta keskustelussa, en niinkään itse keskustelijoista. Sosiaalinen konstruktionismi on tukenut tutkimustavoitteitani: havainnoin sitä, minkälaista todellisuutta kielenkäytöllä on rakennettu ujoudesta.

Lisäksi olen kiinnostunut ujojen asemoinnista: minkälainen rooli ujolle annetaan keskusteluissa? Onko se aktiivinen vai passiivinen? Diskurssit tarjoavat subjektipositioita, jotka ihmiset pystyvät ottamaan itselleen kun vetoavat tiettyyn diskurssiin. Tutkin siis myös sitä, minkälaista toimijuutta eri diskursseissa määräytyy. Lopuksi asetan huomioni tutkimuskontekstiini, eli ujoutta käsitteleviin nettikeskusteluihin. Miksi koetaan tarve puhua ujoudesta? Minkälaisia motiiveja ujoudesta keskustelevilla nuorilla on?

Seuraavassa kiteytän tutkielmani tavoitteet teoreettisen ja empiirisen tason tutkimuskysymyksiksi:

1. Mitä ujous on?
2. Minkälaisia diskursseja ujoutta käsittelevistä Demi.fi – nuortensivuston nettikeskusteluista on löydettävissä?
3. Minkälaisia subjektipositioita ujoille rakennetaan näissä keskusteluissa?
4. Minkälaisia motiiveja keskustelijoilla on ujouden käsittelemiseen foorumilla?

Seuraavassa kappaleessa vastaan ensimmäiseen teoreettisen tason tutkimuskysymykseen. Esittelen ujoutta kahdesta eri näkökulmasta käsin. Ensimmäisenä kuvailen erilaisia teorioita, jotka pyrkivät selittämään sen mitä ujous on psykologiselta kannalta katsottuna. Paneudun muun muassa ujouteen temperamenttina sekä siihen, onko ujous sama asia kuin introversio. Toinen näkökulma esittää ujouden sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä. Käsittelem

ujouden kulttuurisidonnaisuutta ja lääketieteellistämistä, sekä sosiologisia teorioita ujoudesta sosiaalisen dynamiikan haastajana ja yksilölle annettuna sosiaalisena roolina.

Kolmas pääluku on tutkielmani metodologialuku. Käsittelen sitä, miten sosiaalisen konstruktionismin käsitys on vaikuttanut tutkimukseeni. Lisäksi pohdin diskurssien ja vallan suhdetta ja määrittelen subjektiposition käsitteen. Lopuksi käyn vielä yleisesti läpi diskursianalyysin tekemistä. Neljännessä pääluvussa selostan tutkimuksen toteuttamiseen käyttämiäni metodeja sekä sitä, minkälaisen aineiston nettikeskustelupalsta tarjoaa.

Viidennen pääluvun ensimmäisessä alaluvussa vastaan toiseen varsinaiseen tutkimuskysymykseeni, eli siihen, minkälaisia diskursseja ujoutta käsittelevistä Demi.fi - nuortensivuston nettikeskusteluista on löydettävissä. Esittelen neljä löytämäni diskurssia, minkä jälkeen siirryn vastaamaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni kun puhun siitä, minkälaisia subjektipositioita ujoille rakennetaan näissä keskusteluissa. Kolmas alaluku käsittelee neljättä ja viimeistä tutkimuskysymystäni. Pohdin siis sitä, minkälaisia motiiveja keskustelijoilla oikeastaan on osallistua ujouden käsittelemiseen nettikeskustelupalstalla. Viimeisessä tuloksia käsittelevän osion alaluvussa arvioin tutkimukseni toteuttamiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, sekä otan kantaa tutkimukseni luotettavuuteen ja validiteettiin.

Tutkielmani kuudes pääluku on omistettu tutkimukseni herättämien pohdintojen ja johtopäätöksien esittelyyn. Pyrin siinä sitomaan tutkimuksen lankoja yhteen ja pohtimaan tutkimustuloksissa esiin nousseita asioita syvemmillä tasolla. Viimeiseksi, pohdintaluvun jälkeen esittelen vielä listan käyttämäni lähteistä.

2 Ujouden käsitteellistäminen

Tässä luvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, eli siihen mitä ujous on. Käsitteelen ujoutta kahdesta eri lähtökohdasta. Psykologista näkökulmaa edustaa se, miten ujous määritellään eri teorioissa. Tässä tulevat myös ilmi ujouteen liitetyt piirteet sekä taustatekijät. Toinen näkökulmani on sosiaalinen ja kulttuurinen. Näkökulma käsittelee ujouteen suhtautumista: millä tavalla ujouteen suhtaudutaan eri konteksteissa ja miksi? Tässä näkökulmassa käsitteelen esimerkiksi nykyajan ihmisihanteen ja lääketieteen vaikutusta ujouteen suhtautumisessa, sekä sen kulttuurisidonnaisuutta.

2.1 Ujous psykologisissa teorioissa

Ujoudella viitataan usein epävarmuuden ja nolostumisen tuntemiseen sosiaalisissa tilanteissa. Sitä kuvataan oman käyttäytymisen liiallisena monitorointina, joka johtuu ujon henkilön kokemasta, vahvasta itsetietoisuudesta. Ujous saa henkilön tuntemaan itsensä jännittyneeksi ja usein näyttäytyy sellaisena myös muille. (Crozier, 2000, 2) Ujoustutkimuksen pioneeri, 1970-luvulta lähtien ujoutta tutkinut Philip Zimbardo (1977, 25), toteaa, että yksi ainoa ujouden määritelmä ei voi olla yleispätevä, sillä se merkitsee aivan erilaisia asioita eri ihmisille ja se ilmenee mitä erilaisimmilla tavoilla.

Koko ujouden tutkimuksen on sanottu kärsineen määrittelemisen vaikeuden takia: ujous ei ole mikään tietty tieteellinen termi (Crozier, 2000, 2). Monet ujoutta kartoittavat tutkimukset ja mitat, kuten Zimbardon (1977) kehittänyt *Stanford Shyness Survey*, perustuvat yksinkertaistettuihin kaavakkeisiin, joiden vastaukset riippuvat vastaajan sen hetkisestä mielentilasta. Sama ihminen voi siis leimautua tänään ujoksi ja huomenna ei-ujoksi. (Mattila, 2004, 16) Ujoutta käsitellään siis usein pintapuolisesti, eikä siihen liittyviä tunneprosesseja ole juurikaan analysoitu.

2.1.1 Piirteet

Eräs Zimbardon (1977, 25) pioneeritutkimuksen tärkein havainto oli se, että ujous on yleistä: sitä esiintyi kaikissa väestöryhmissä ja maanosissa. Hän totesi myös, että ujoutta esiintyi yhtä paljon kummankin sukupuolen edustajissa (Zimbardo, 1977, 27). Kyse ei siis ole marginaali-ilmiöstä, tai erityisestä poikkeavuudesta, jota vain harvat kokisivat.

Zimbardon (1977, 32) tutkimuksissa kävi ilmi, että kun ujut henkilöt kuvailivat ujouttaan, heitä huolestutti kolme seikkaa. Ensimmäisenä ne käyttäytymisen piirteet, jotka paljastavat toisille heidän ujoutensa. Toisena huolena epävarmuutta osittavat fysiologiset oireet, kuten punastuminen ja änkyttäminen. Kolmas huolen aihe oli se hämmennyksen ja epävarmuuden tunne, joka koettiin ajoittain ylivoimaiseksi ujouden iskiessä. (Zimbardo, 1977, 33-34)

Myös psykologi Juhani Mattila (2004, 33) on jakanut ujouden eritasoisii ilmiöihin. Tavallisimmin ujoutta ajatellaan fyysisinä oireina, kuten punastumisena, käsien vapinana tai hikoiluna, jotka ovat usein kontrolloimattomia reaktioita. Toiseksi ujous ilmenee Mattilan (2004, 35) mukaan välttelykäyttäytymisenä, esimerkiksi esilläolon pakoilemisena ja vetäytymisenä. Kolmas ujouden käsittelemisen näkökulma ovat ujouden tunteet, joilla Mattila (2004, 36) tarkoittaa ujouden subjektiivista kokemusta, jonka vain yksilö itse kokee sisimmässään hämmennyksen tunteiden kautta. Neljäs ja vaikein ujouden muoto on ujous persoonallisuuden rakenteena, ei vain yhtenä luonteenpiirteenä. Tällaisen henkilön persoonassa on kaksi eri rakennetta, ujo ja ei-ujo. Hän piilottaa ujoutensa epäaitoihin rooleihin, koska häpeää sitä puolta itsessään. (Mattila, 2004, 36) Tämä Mattilan (2004) kategorisointi tuo syvyyttä ujouden käsittelemiseen. Hän kritisoikin keskittymistä pelkästään ulkoiseen käyttäytymiseen, sillä yleispäteviä ulkoisia merkkejä ei oikeasti ole olemassa, vaan jokainen on erilainen.

2.1.2 Temperamenttipiirteenä ujous

Ujouden käsittäminen osana ihmisen temperamenttia on yksi suosituimmista vallalla olevista ujous teorioista. Suomalaisen temperamenttitutkimuksen uranuurtaja, Liisa Keltikangas-Järvinen (2010, 42) mieltää ujouden inhibitio- temperamenttipiirteen osana. Temperamenttipiirteet ovat siis osittain perinnöllisiä ja osittain seurausta raskausaikana syntyvistä biologisista eroista (Keltikangas-Järvinen, 2010, 24). Temperamentti heijastuu yksilön tavoissa reagoida yllättävissä ja uusissa tilanteissa: henkilö joko lähestyy tai välttää sosiaalisen vuorovaikutustilanteen aiheuttamaa haastetta eri keinoin (Puttonen, 2004, 68-72). Inhibitio- temperamenttipiirre tarkoittaa sitä, että ihmisen ensimmäinen reaktio odottamattoman edessä on varautuneisuus ja vetäytyminen: hän menee ikään kuin lukkoon sen edessä. Ujoudesta puhutaan, kun tällainen salpautuminen tapahtuu sosiaalisissa tilanteissa. (Keltikangas-järvinen, 2010, 42)

Kagan (1988, 167-171) jakaa vastaavanlaisen käsityksen temperamentin vaikutuksesta ujoon käytökseen uusissa tilanteissa. Hän teki pitkittäistutkimuksen 2-vuotiaista lapsista, joissa havaittiin joko erityistä estyneisyyttä, tai spontaaniutta uusissa tilanteissa. Tutkimuksessa todettiin, että 7-vuoden ikään mennessä lapset reagoivat yhä samalla tavoin uusien tilanteiden edessä: vauvoina varautuneet lapset olivat kasvaneet estyneemmiksi uusien ihmisten seurassa, kun taas suurin osa spontaaneiksi kuvatuista vauvoista oli kasvanut puheliaksi ja aktiiviseksi. Kagan (1988) selitti eroja sillä, että estyneet lapset omasivat periytyneen temperamentin, joka oli taipuvainen herkkyyteen. Heidän hermostonsa synnytti uusissa tilanteissa stressireaktion, joka vaikutti tutkimustilanteen käyttäytymiseen siten, etteivät he lähestyneet uusia ihmisiä. Kriittikkinä Kaganin (1988) tutkimukseen voisi esittää liiallisen kärjistämisen kun koehenkilöiksi valittiin käyttäytymisen ääripäitä. Voidaan myös kysyä, kuinka Kagan määritteli estyneisyyden? Hänen tutkimuksensa ei myöskään ota kantaa ympäristön vaikutukseen: kuinka paljon esimerkiksi rohkaiseminen vaikutti uusissa tilanteissa toimimiseen? Emme myöskään tiedä millä tavoin koehenkilöt käyttäytyvät kasvaessaan ja kehittyessään nuoriksi ja aikuisiksi.

Inhibitio on varautunut ensireaktio, mutta ei tarkoita yksilön sopeutumattomuutta, tai vastustusta muutokseen (Keltikangas-Järvinen, 2010, 42-43). Tämän päivän temperamenttitutkimuksessa painotetaan, että ujoudesta ei tarvitse päästä eroon, mutta kukin voi pyrkiä löytämään omat keinonsa jännittämisen tunteesta selviämiseen. Temperamenttina nähtynä ujous ja estyneisyys ovat ominaisuuksia, joita ei tarvitse muuttaa, vaan ottaa lähtökohdaksi esimerkiksi kasvatuksessa. Johdantoluvussa mainitsemani Helsingin Sanomien ujoutta käsittelevä artikkeli (Vattulainen, 2014) oli kirjoitettu samankaltaisessa nykypäivän temperamenttikäsityksen hengessä. Vanhempien vastuuta korostettiin, kun psykologit esittivät erilaisia neuvoja ujojen lasten vanhemmille. Ujoutta ei kehoitettu muuttamaan, mutta vanhempien tuli ottaa ujous tietyillä tavoin huomioon lapsen kasvatuksessa.

2.1.3 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Ujo ihminen mielletään usein epäsosiaaliseksi, joten koin tärkeäksi määrittää sen, mitä sosiaalisuudella oikeastaan tarkoitetaan. Psykologiassa sosiaalisuus nähdään useimmiten temperamenttipiirteenä, joka viittaa halun olla muiden ihmisten kanssa. Sosiaaliset taidot ovat puolestaan eri asia, sillä ne mielletään kyvyksi olla muiden kanssa. Sosiaalisuus on siis synnynäistä, mutta sosiaaliset taidot opitaan. Ihminen voi olla riippuvainen muiden

seurasta, mutta varsin kyvytön tulemaan toimeen ihmisten kanssa. (Keltikangas-Järvinen, 2010, 13-24)

Ujous ei ole sosiaalisuuden puutetta: vaikka ujo ihminen aluksi jännittää, se ei silti tarkoita, että hän ei olisi kiinnostunut muista ihmisistä ja nauttisi seurasta. Sosiaalisuus mielletään positiiviseksi asiaksi ja harvoin ujon ominaisuudeksi. Ujous ei kuitenkaan missään nimessä sulje pois sosiaalisuutta, saati sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen, 2010, 41-43)

2.1.4 Introversio

Piirreteorioiden luomaa käsitettä *introvertti* käytetään arkipuheessa usein synonyyminä ujolle. Tyypillinen introvertti ei kuitenkaan istu ujon rooliin. Eysenck (1967) kehitti käsitteen ekstraversio (E) eli ulospäin suuntautuvuus, ja tämän vastakohdaksi introversio (I) eli sisäänpäin suuntautuvuus osaksi psykologisia persoonallisuustestejä. Piirteellä viitataan siis johonkin pysyvään, biologian ja ympäristötekijöiden vaikutuksenalaiseen ominaisuuteen, jota jokaisella on eri määrä. (McRae & John, 1992, 180, 196)

Piirreteoreetikot määrittelevät introversion yleensä seurallisuuden kaltaisten ominaisuuksien puutteena (Cain, 2012, 23). Introvertti ei erityisemmin kaipaa seurustelua, tai piittaa siitä, mitä muut hänestä ajattelevat. Cain (2012) kumoaa kirjassaan *Hiljaiset- introverttien manifesti*, useita introvertteihin yhdistettyjä uskomuksia ja toteaa, etteivät introvertit missään nimessä ole ujoja.

Selkeä ujouden määritelmä ei siis ole löydettävissä piirreteorioista. Lisäksi niitä yhdistävä käsitys siitä, että ihmisen käyttäytymistä selitetään muuttumattomilla faktoreilla, ei kykene vastaamaan siihen, miksi ujous on tietyllä tapaa tilannesidonnaista. Henkilö saattaa olla tuntemattomien ihmisten seurassa todella ujo, mutta tuttujen keskellä ”aivan kuin eri ihminen”.

2.2 Ujouden sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus

Psykologisten ujoutta selittävien teorioiden lisäksi on tärkeää tiedostaa miten kulttuuri ja sen arvostukset vaikuttavat käsityksiimme ujoudesta. Käyttäytymisen normit sanelevat sen, mitä pidetään normaalina ja mitä poikkeavana. Tässä luvussa käsittelen ujoutta sosiaalisen dynamiikan haastajana, osana kulttuurin ihmisihannetta sekä ujouden lääketieteellistymistä.

2.2.1 Sosiaalisen dynamiikan haastaja

Sosiologinen näkökulma selittää negatiivisväritteistä ujouteen suhtautumista ujon käyttäytymisen arvaamattomuudella vuorovaikutustilanteissa. Ujous haastaa sosiaalista dynamiikkaa: ujous ikään kuin rikkoo odotuksen siitä, että kaikki noudattaisivat tietynlaista vuorovaikutuksen kompetenssia. (Lane, 2007, 157)

Paulhus & Morgan (1997, 581) tekivät tutkimuksen, jossa tarkkailtiin opiskelijoista muodostettuja keskusteluryhmiä, joissa ei ollut varsinaista keskustelunvetäjää. Toisen ja seitsemännen tapaamisen jälkeen osallistujat arvioivat kaikkien ryhmän jäsenten ujouden sekä älykkyyden asteen annetun arviointiasteikon avulla. Tuloksista kävi ilmi, että ensimmäisellä arviointikerralla ujoiksi arvioitujen arvioitiin myös vähemmän älykkäiksi kuin ei-ujot. Seitsemännellä tapaamiskerralla ujoiksi arvioitujen älykkyyttä ei enää vähätelty, vaan se arvioitiin korkeammalle. Tuloksia selitettiin sillä, että ujojen alhainen osallistumisen aste sekä huonompi itseilmaisun laatu korreloivat kanssakeskustelijoiden mielestä älykkyyden puutteeseen (Paulhus & Morgan, 1997, 587). Vaikka ujojen mielipiteitä ja ajatuksia ei oltu vielä kuultu, heidät oli jo leimattu tyhmemmiksi kuin ryhmän puheliaammat. Ujous siis haastaa sosiaalista dynamiikkaa, mutta sen perusteella tehdään myös perusteettomia päätelmiä esimerkiksi ihmisen älykkyydestä, tai ystävällisyydestä.

2.2.2 Kulttuurin ihmisihanne

Ujouteen suhtautumista perustellaan usein kulttuurisena ilmiönä. Cain (2012, 15) toteaa, että esimerkiksi amerikkalaiset näkevät yleisesti itsensä ekstroverttinä kansana. Persoonallisuustyylin sallittu vaihtelu rajoittuu nykyisin hyvin pienelle alueelle. Amerikkalaisessa kasvatuskulttuurissa korostetaan, että onneen tarvitaan ulospäin suuntautuneisuutta, riskinottoa ja toimimista mietiskelyn sijaan (Cain, 2012, 15-16). Cain (2012, 16-17) kritisoi, että ujous on nykyisin kakkosluokan persoonallisuudenpiirre ja se nähdään vähintäänkin vajavaisuutena, tai peräti sairautena. Kulttuurin väitetään arvostavan yksilöllisyyttä, mutta ihailun kohteena on kuitenkin tietyn tyyppinen, sosiaalisesti itsevarma yksilö.

Kulttuurisia eroja erityisesti idän ja lännen välillä on tutkittu jo vuosikymmenten ajan. Persoonallisuustyyppien eroja on selitetty sillä, että länsimaissa ihminen nähdään itsenäisenä yksikkönä, jonka kohtalona on ilmaista itseään ja saavuttaa se päämäärä, jota varten hän on syntynyt tähän maailmaan. Länsimaissa arvostetaan siis yksilöllisyyttä edistäviä asioita,

kuten verbaalisia taitoja tai uskallusta. Aasialaiset sen sijaan arvostavat vaitonaisuutta ja herkkyyttä, jotka vahvistavat ryhmän yhteenkuuluvuutta. Itämaissa sosiaalisten suhteiden kunnioitus on ihailtavaa, niin myös länsimainen itseilmaisun saama arvostus. Kulttuurien vertailulla ei ole tarkoitus esittää yhtä näkemystä toista parempana, vaan havainnollistaa, että tällaisilla kulttuuristen arvojen eroilla on voimakas vaikutus siihen, minkälaista käytöstä suositaan, tai mitä pidetään poikkeavana. (Cain, 2012, 221-222)

Asenteet ujoutta kohtaan vaihtelevat myös aikakaudesta riippuen. Ennen 1970-lukua ujoutteen ei kiinnitetty erityistä huolta, mutta vuonna 1977 julkaistu Zimbardon pioneiritutkimus, sekä itsehoito-opas muuttivat käsityksiä. Ujoutta alettiin käsitellä vakavana sosiaalisena ongelmana, etenkin Yhdysvalloissa, niin psykologien kuin mediankin osalta (McDaniel, 2003, 2). Mutta miten ujoudesta tuli niin suuri huolenaihe?

2.2.3 Medikalisaatio

Lääketieteellistymisen, eli medikalisaation, käsitteellä tarkoitetaan sairauden leiman, sekä lääketieteellisen hoidon ulottumista yhä uusiin ja arkipäiväisiin ilmiöihin (Lahelma, 2003). Ujouden tapauksessa voitaisiin puhua poikkeavuuden medikalisaation prosessista, jossa erilaisuus määritellään siis lääketieteellisesti. Esimerkiksi poikkeavuutena nähty homoseksuaalisuus on aiemmin diagnosoitu sairaudeksi. (Myllykangas, 2001, 1)

Lääketieteelliseen sosiologiaan perehtynyt tutkija Susie Scott kritisoi ajatusta, jonka mukaan ujouden epidemiaa vastaan pitäisi taistella lääketieteen keinoin. Scott (2006, 134) kritisoi mediaa, koska se levittää ajatusta siitä, että varautuneisuus ei enää ole hyväksyttävää, ja että menestyäkseen pitää olla puhelias ja pystyttävä pelottomasti osallistumaan sosiaaliseen elämään. Nykyajan ilmapiiri heijastuu yhä kasvavissa määrin tehdyissä sosiaalisten tilanteiden pelon ja paniikkihäiriöiden diagnooseissa (Scott, 2006, 133). Ne ”oireet” joita ujous aiheuttaa yksilön käyttäytymisessä eivät täytä tiettyjä kulttuurisia normeja ja oletuksia, kuten itsevarmuutta. Yhä useammin ujous määritellään ongelmana, johon tulisi hakea apua.

Viimeisen 50 vuoden aikana ujouden äärimmäiset muodot on alettu nähdä mielisairautena (Scott, 2006, 134). Sosiaalisten tilanteiden pelko ja välttelevä persoonallisuushäiriö ovat suhteellisen uusia diagnooseja. Ne edustavat yhdessä masennuksen ja alkoholismi jälkeen kolmanneksi yleisintä mielenterveydellistä diagnoosia Isossa Britanniassa (Scott, 2005, 3).

Rajaa ujouden ja näiden mielisairauksiksi luokiteltujen mielentilojen välillä ei ole helppoa havaita, sillä mielisairauksien luokittelu heijastaa yhtä paljon sosiaalisia arvoja kuin objektiivista kliinistä tietoa. Scott (2006, 149) uskoo, että ujoudesta tulee jatkossa yhä vähemmän sosiaalisesti hyväksyttyä ja ihmiset turvautuvat yhä enemmän lääketieteelliseen hoitoon, sekä terapiaan. Sosiaalisten tilanteiden pelon diagnostinen kategoria ilmestyi ensi kertaa DSM-luokittelujärjestelmässä (*Diagnostic Manual of Mental Disorders*) vuonna 1980 ja siitä lähtien diagnoosi on tehty yhä kasvavaan joukkoon ihmisiä, jotka olisi aiemmin nähty 'vain ujoina' (Scott, 2006, 135). Luokituksen mukaan kyseessä on jatkuva sellaisen tilanteen pelko, jossa henkilö voi altistua muiden tarkkailulle ja pelkää, että hän saattaa toimia tavalla, joka on noloa tai nöyryyttävää (American Psychiatric Association, 1994, 416).

Psykologit ovat edelleen eri mieltä siitä, mitä ujous todellisuudessa on, mutta ne termit, joita he käyttivät diagnosoinnissa ja nimetessään ujouden uudelleen, omasivat yhteneväisen teeman: niillä on negatiivisempi konnotaatio kuin sanalla ujous. Sanat kuten ahdistus, fobia ja häiriö ilmaisivat epänormaaliutta ja tilaa, joka vaati hoitoa, jotta henkilö voi palautua normaaliksi (McDaniel, 2003, 4). Psykologien kehittämät kyselyt ja ujouden mittarit pyrkivät tarkempaan ujouden erotteluun normaalista tilasta. Syntyi käsitys siitä, ettei mikään ujouden ilmentymä ole merkityksetön. Ujoudesta kehitettiin valtava määrä erilaisia negatiivisia seuraamuksia, kuten yksinäisyys ja huono itsetunto. Ujouden positiiviset piirteet ja se, että jännittyneisyyden piirre voi olla rationaalinen, jopa tarpeellinen vastaus stressiin, jätettiin huomiotta (Lane, 2007, 139).

2.2.4 Ujous sosiaalisena roolina

Suurin osa tutkijoista on sitä mieltä, että ujous on ominaisuus, johon ihmisellä joko on taipumusta, tai ei ole. Scott (2005, 1) on kuitenkin eri mieltä: hänen mukaansa ujous on eräänlainen rooli, johon jokainen meistä turvautuu ajoittain. Identiteetit ovat sosiaalisesti neuvoteltuja, dynaamisia sekä kulttuuristen normien ja arvojen mukaan muokattuja (Scott, 2005, 1). 'Ujo' on ikään kuin määrittely, joka on olemassa vain diskursseissa. Ujoksi ei Scottin (2005, 1) mukaan synnytä, vaan siksi muovaudutaan sosiaalisesti. Ujo voi kokea sisimmässään ujouden kaltaisia tunteita, mutta ei ilman kokemusta siitä, että muut näkevät hänet ujona (Scott, 2005, 2).

Ensinnäkin, ujouden määritelmä riippuu kulttuurista ja ajasta. Tällä hetkellä länsimainen ihmisihanne on päinvastainen kuin ujo, joten esimerkiksi media luo alituisesti stereotypioita ujoudesta; televisio-ohjelmat ja kirjat rakentavat negatiivista kuvaa ujoista hahmoista, esittäen ujoutta esteenä uralla etenemiselle, tai ihmissuhteiden muodostamiselle (Scott, 2005, 4-5). Toiseksi, Scottin tutkimuksen (2004) mukaan, ujoiksi itsensä määrittelevät koehenkilöt kuvailivat tiettyjä vuorovaikutuksen malleja, jotka lopulta muokkasivat heidän identiteetistään ujon. Osa ajautuu syvemmälle ujon rooliin ja jotkut saattavat ajautua roolista kokonaan pois.

3 Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi

Tutkimusprosessin metodologialla eli menetelmillä tarkoitetaan niitä keinoja, joilla rakennetaan perusteltu tutkimusasetelma, jonka avulla empiiristä todellisuutta, eli käytännössä aineistoa voidaan tutkia (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 163). Metodologian tehtävänä on siis ylittää teorian ja aineiston välinen kuilu.

Tutkimukseni sijoittuu sen tavoitteet huomioon ottaen selkeästi kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen kentälle. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 86). Eräs laadullisen tutkimuksen merkittävä ero kvantitatiiviseen tutkimukseen on tutkijan sijoittuminen tutkimuskohteeseensa nähden. Siinä missä kvantitatiivisen tutkimusajattelun mukaista on pyrkiä ensisijaisesti selittämään tutkittavana oleva ilmiö ja ennustamaan sen vaikutuksia muissa yhteyksissä mahdollisimman objektiivisesti, kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan on ikään kuin pakko kietoutua monin tavoin tutkimuskohteeseensa, voidakseen ymmärtää sitä täysin (Kaikkonen, 1999, 429). Kvalitatiivisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu se, että ei ole olemassa puhdasta objektiivista tietoa, vaan kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija päättää esimerkiksi tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 20).

Sanotaan, että tulkinta on läsnä laadullisessa tutkimuksessa koko tutkimusprosessin ajan. Tulkinna ohjaamana tutkija lähestyy tutkimusongelmaansa ja tulkitsee esioletuksiaan. Lisäksi se ohjaa tutkimusaineiston keräämistä. Siksi on perusteltua yhtyä käsitykseen siitä, että jokainen laadullinen tutkimus poikkeaa toisesta ja jokainen tutkimusmetodologia – aineiston kokoamisesta analyysiin – on rakennettava erikseen. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan on perusteltava käyttämänsä tutkimusmenetelmät tutkimukselleen sopiviksi. (Kaikkonen, 1999, 431- 432) Juuri tähän pyrin kun paikannan seuraavissa kappaleissa tutkimusta sosiaalisen konstruktionismin sekä diskurssianalyysin kentälle. Lähdän liikkeelle esittelemällä tutkimukseni kivijalkaa, eli sosiaalista konstruktionismia. Siitä siirryn käsittelemään diskursseja, niiden luomia subjektiivisuuksia, sekä lopuksi paneudun varsinaisen diskurssianalyysin moninaiseen kenttään.

3.1 Sosiaalisen konstruktionismin traditio

Tämän tutkimuksen lähtökohta on konstruktionistinen, johon diskurssianalyysinkin teoreettisen kodin sanotaan sijoittuvan. Sosiaalisen konstruktionismin keskeinen ajatus on, että todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kieli ja muut merkkijärjestelmät ovat tärkeässä roolissa. Niinpä kieltä, eli todellisuutemme keskeistä rakentajaa ja muokkaajaa, on syytä tutkia. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 12)

Sosiaalista konstruktionismia voidaan pitää sosiologisena näkemyksenä, jonka mukaan tieto todellisuudesta välittyy ja muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa. Tämän näkökannan mukaan ei ole mitään diskursiivisesti autonomisia, neutraaleja tietämyksiä, vaan jopa konkreettisimmat tosiseikat ovat sosiaalisesti rakentuneita. (Berger & Luckmann, 1995, 226)

Omassa tutkimuksessani sosiaalinen konstruktionismi on tarjonnut maaperää, josta ponnistaa pohtimaan sitä, miten ujouden merkitykset syntyvät tai synnytetään puhekäytännöissä, eli diskursseissa. Tämän ajattelutavan mukaan myös yksittäisten ihmisten kerronnassa puhuvat kulttuurin eri diskurssit, eli ne vakiintuneet tavat, joilla yksilö jäsentää yksilöllisiä kokemuksiaan. (Kulmala, 2006, 20) Kielenkäyttö on aina ja väistämättä osa yhteiskunnallista toimintaa ja tällä toiminnalla on siten reunaehtoja ja seurauksia (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 18). Tietomme ja käsityksemme ujoudesta syntyvät siis yhteisöllisen tuottamisen kautta.

3.2 Diskurssit ja niiden valta

Suomenkielinen vastine sanalle diskurssi on *puhetapa*. Se on tietty kielenkäytön alue, tapa puhua, kirjoittaa tai ajatella. (Lehtonen, 2000, 32) Diskurssit ovat ajallisesti ja paikallisesti muuttuvia. Ne representoivat jonkin kohteen, eli tekevät sen läsnä olevaksi turvautuen käytössä oleviin esittämistapoihin ja niiden sisältämiin normeihin ja konventioihin (Hall, 1999, 105; Lehtonen, 2000, 46).

Kieli tarjoaa yksilölle keinon ilmaista itseään ja tarpeitaan, mutta se on saatu jo varsin pitkälle muovautuneena ja täynnä ihmisten siihen vuosisatojen mittaan jättämiä jälkiä (Lehtonen, 2000, 32). Tässä mielessä kieli muovaa yksilöä yhtä suurella määrällä kuin hän muovaa kieltä. Esimerkiksi sanan ”ujo” arvosältö on muuttunut jollain tapaa vuosikymmenten aikana. Aiemmin sillä oli positiivinen arvolataus ja ujoutta pidettiin jopa toivottavana käyt-

täytymisenä etenkin naisten keskuudessa, mutta tänä päivänä arvosisältö on muuttunut paljonkin. Mutta miksi tietyt merkitykset koetaan tiettyinä aikoina oikeiksi ja toiset vääriksi? Tai miten oikeina pidetyt merkitykset syntyvät ja kuinka niistä tulee vallitsevia?

Stuart Hallin (1999, 105) sanoin diskursseja on syytä tutkia, sillä ne vaikuttavat sosiaalisiin käytäntöihin, eli niillä on todellisia seurauksia ja vaikutuksia (Hall, 1999, 105). Tietty diskurssi järjestää kielellistä massaa tietyn logiikan mukaisesti, ja tämä logiikka puolestaan löytyy kielenkäyttötilannetta laajemmasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tällä tavoin diskurssi siis järjestää merkityksiä ja on vaikutusvaltainen: se luo perspektiivin käsillä olevaan hetkeen, ilmiöön ja toimijoihin sekä kuvaa, miten asiat ovat. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 55)

Kun puhutaan diskursseista, on myös tärkeää ottaa esille käsitys diskurssien järjestyksestä. Tällä tarkoitetaan sitä, että diskursseilla on eriarvoinen asema: jotkut diskurssit pääsevät ääneen, jotkut hiljennetään, unohdetaan tai marginalisoidaan. Diskurssit eivät siis ole samanarvoisia. Kielenkäyttäjillä ja vuorovaikutuskonteksteilla on diskurssijärjestys. On olemassa diskursseja, joiden tarjoamia näkemyksiä pidetään arvokkaina ja itsestäänselvyyksinä. Länsimaissa arvostetaan ja pidetään itsestään selvänä esimerkiksi lääketieteellistä diskurssia, kun taas homeopaattinen diskurssi kamppailee ollakseen uskottava. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 58–59)

Tukevamman jalansijan saaneista diskursseista saattaa muodostua yhteisesti jaettu ja itsestään selvinä pidettyjä *totuuksia*, jotka vaientavat vaihtoehtoisia totuuksia (Jokinen & Suoninen, 2004, 29). Kielenkäytöllä voi olla tilannekohtaisten funktioiden ohella myös laajoja, ideologisia seurauksia, jotka liittyvät diskurssien ja vallan yhteenkietoutumiseen. Tällaisia voivat olla esimerkiksi joidenkin alistussuhteiden ylläpitäminen. On kuitenkin hyvä huomata, että diskursiivinen valta ei aina ole ilmiselvää. Toisinaan sitä saattaa olla vaikea havaita arkipäivän käytännöissä, sillä artikulointi voi olla pintapuolisesti hyvin ”kaunista”. (Jokinen & Suoninen, 2004, 43)

3.3 Subjektiposition käsite

Representationaalisen voiman lisäksi diskursseilla on kyky rakentaa identiteettejä, eli käsityksiä itsestämme, toisistamme ja ihmisten välisistä suhteista. Samalla tavoin myös yksi-

löiden ja ryhmien identiteetit rakentuvat kielenkäytössä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 63)

Diskurssit tarjoavat myös erilaisia subjektipositioita toimijoille. Ne toimivat ikään kuin käsitteellisinä resursseina, joiden avulla voimme esittää itsemme ja muut sosiaaliset toimijat. Eri diskurssit asemoivat meidät eri tavoin tarjoten tai kieltäen meiltä erilaisia toiminnan tapoja. Subjektipositiot tarjoavat toimijoille erilaisia identiteettejä luokittelemalla nämä eri tavoin. (Räisänen, 2003, 46) Yhteiskunnassa toimii samanaikaisesti useita, keskenään ristiriitaisiakin diskursseja, jotka tarjoavat meille erilaisia asemia (Räisänen, 2003, 47). Esimerkiksi lääkäriessä otamme potilaan aseman lääkärin asiantuntijavallan edessä. Myös johdantoluvussa esittelemäni Helsingin Sanomien ujoutta käsittelevä artikkeli asemoi haastatellut psykologit asiantuntija-positioon joilla oli valtaa antaa ohjeita ujojen lasten ja nuorten vanhemmille.

Subjektiposition käsite sopii erityisesti tilanteisiin, joissa analyysin kohteena ovat toiminnan rajoitukset. Tämä kuuluu diskurssianalyysin kiinnostusalueeseen kun tarkastellaan sitä, millä tavoin ihmisille mahdolliset positiot voivat lukkiutua erilaisissa arkielämän tilanteissa. (Jokinen & Suoninen, 2004, 39) Ihminen voi esimerkiksi masentuneena ja toivottomana lukkiutua uhrin asemaan ja kokea, että hänellä ei ole minkäänlaista vaikutusvaltaa itseensä, saati muihin ihmisiin.

3.4 Diskurssianalyysi

Määrittelin aiemmin diskurssin käsitettä, mutta halusin käsitellä vielä erillisessä kappaleessa itse diskurssianalyysiä, jota käytin tässä tutkimuksessa aineistoni analyysimenetelmänä. Diskurssianalyysin kenttä on hyvin moninainen. Ilmosen (2010, 133) mukaan sitä ei tule ajatella selvärajaisena metodina, vaan väljänä teoreettisena viitekehyksenä, joka sallii metodin käsityömäisen rakentelun tutkimusongelman ja – kohteen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Koska diskurssianalyysille ei ole selvärajaisia metodeja, tutkija kykenee toimimaan oman tutkimuskohteensa puitteissa. Tutkimustavoitteeni huomioon ottaen lähestyin aineiston analyysiä teoriasidonnaisuudella. Teoriasidonnaisuutta kutsutaan joissakin metodologisissa teoksissa myös teoriaohjaavaksi analyysiksi. Se sijoittuu aineistolähtöisen ja teoriapohjiaan analyysin välimaastoon. Teoriasidonnaisessa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä,

mutta analyysi ei suoraan nouse teoriasta tai pohjautu siihen (Ilmonen, 2010, 182). Ilmonen (2010, 197) toteaa, että tietyllä tapaa kaiken diskurssianalyysin tulisi olla teoriasidonnaisia, sillä analyysiin ja tulkintoihin on aina tuotava mukaan kytkennät teorioihin ja aikaisempiin tutkimuksiin.

3.5 Nuoret netin keskustelufoorumilla merkityksiä ja sosiaalisia identiteettejä rakentamassa

Nuoruuden määritelmä on moniulotteinen. Biologisesti se on rajattu kehon fyysisen kasvun tilaksi, joka alkaa puberteetti-iän seksuaalisella kypsyemisellä ja loppuu kun kaikki fyysiset toiminnot ovat kehittyneet. Nuoruuden ikävaihe on psykologisesti erityinen, sillä se sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin – eli aikaan, jolloin yksilön identiteettityö ja merkitysten rakentaminen ovat täydessä vauhdissa. Nuoruus on joustavaa ja liikkuvaa, itsensä ja maailman etsimistä, selon tekemistä. Nuoret etsivät vaihtoehtoisia ihanteita ja normeja, joita on mahdollista löytää etenkin median ja muiden nuorten kanssa käytävän kommunikaation avulla. (Förnäs, 1998, 292- 294) Tämänkin tutkimuksen nuoret jakoivat aktiivisesti käsityksiään analyysin kohteena olevalla foorumilla. Keskustelupalsta koettiin nuorten ”omaksi tilaksi”, jossa kysyttiin avoimesti toisten mielipiteitä ja ajatuksia, tässä tapauksessa ujoudesta.

Merkityksiä tuotetaan jatkuvasti kaikessa kommunikaatiossa ja nykyään niitä tuotetaan ja välitetään myös sähköisesti (Lehtonen, 2000, 21–22). Erilaisten medioiden yhteiskunnallinen asema ja merkitys ovat muuttuneet viime vuosien aikana. Niiden välittämät sijaiskokemukset ovat erityisen tärkeitä nuorten arkielämässä ja identiteetin muodostuksessa. Medioita kutsutaankin nuorten sosialisaatioagenteiksi. Ne ovat nousseet merkittäväksi tekijäksi koulun, kodin ja vertaisryhmän rinnalle. Sosiaalisilla medioilla, tässä tapauksessa nettikeskustelufoorumilla, on kiistaton merkitys maailmankuvan ja ihmiskuvan- jopa identiteetin- muotoutumisessa. Niissä luodaan kuvaa nuorista ja nuoruudesta: mitä on olla nuori, miltä tuntuu olla nuori ja ennen kaikkea, millainen nuoren tulisi olla. (Suoninen & Modinos, 2003, 9- 10) Nuorten näkökulmasta verkot ja digitaalisen median muodot tarjoavat tilan ja välineen erilaisille minäkokeiluille, olivatpa ne sitten vakavia, tai leikillisiä (Inkinen, 2000, 184). Esimerkiksi nettikeskustelupalstan sisältöihin nuori voi projisoida niitä seikkoja, joita itsestä haluaa tuoda ilmi ja näin asettua osaksi jotakin ryhmää.

Kielenkäyttö, eli jokainen teksti tai puhe, rakentaa aina yhtäaikaaisesti sosiaalisia identiteettejä, sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiä (Fairlough, 1997, 76). Stuart Hall (1999, 22) toteaa teoksessaan *Identiteetti*, että ihminen projisoi itsensä kulttuurisiin identiteetteihin ja samalla sisäistää niiden arvot ja merkitykset kun tekee niistä ”osan itseään”. Identiteetti siis muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Tässä tutkimuksessa analyysini kohteena ovat diskurssit, eli se, millä tavalla ujoudesta puhutaan ja minkälaisia merkityksiä sille luodaan. Merkitysten tarkastelun avulla voidaan saada tietoa siitä, kuinka nuoret keskustelijat on opetettu näkemään itsensä ja minkälaisia merkityksiä he ovat sisäistäneet rakentaessaan käsitystään ujoudesta ja itsestään.

Kuten aiemmin mainitsin, kukaan meistä ei synny tyhjiöön, vaan tuotamme merkityksiä ja olemme itsekkin merkitysten, sosiaalisten suhteiden, tottumusten ja kulttuurin tuottamia. Meille tarjotaan rooli- ja käyttäytymismalleja sekä tietty käsitys omasta identiteetistämme. (Lehtonen, 2000, 18, 21) Kukin peilaa henkilökohtaista identiteettiään hänelle ulkopuolelta annettuun tai tarjottuun identiteettiin (Kulmala, 2006, 61). Yksilön henkilökohtaisen identiteetin mukana kulkee siis sosiaalinen, tiettyyn ryhmään liitettävä identiteetti. Se voidaan ymmärtää ulkoapäin tuotetuksi määritelmäksi, jossa ihmiseen liitetään ennakkokäsityksiä ja hänelle annetaan ominaisuuksia, jotka ovat yleisesti johonkin ryhmään liitettäviä. Sosiaalinen ja henkilökohtainen identiteetti kietoutuvat toisiinsa ja ovat kummatkin mukana rakentamassa nuoren kuvaa itsestä. (Kulmala, 2006, 61)

Annettu sosiaalinen identiteetti vaikuttaa eri tavoin ihmiseen ja hänen toimintaansa. Kun ujo henkilö joutuu tai ehkä valintojen kautta haluaakin ottaa sosiaalista identiteettiä osaksi henkilökohtaista identiteettiään, hän siirtyy samalla johonkin yleiseen kategoriaan. Tämä luokitus voi olla positiivinen, ihmisen arvostusta korostava, tai negatiivinen, alentava ja ei-toivottu, esimerkiksi *epäsosiaalinen*. Näihin kategorioihin annetaan yksilöllisiä piirteitä, kuten esimerkiksi kykenemättömyys tutustumaan uusiin ihmisiin. Kategoriat ovat siinä mielessä hallitsevia, että niihin nojaten ulkopuoliset muodostavat kokonaiskäsityksiä ihmisistä. Usein kategorisointi tapahtuu näkyviin piirteisiin, esimerkiksi ulkoiseen toimintaan, perustuen. (Kulmala, 2006, 62)

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kuvailen aluksi keräämääni aineistoa ja sen luonnetta. Sitten paneudun aineiston käsittelyyn sekä itse analyysiprosessiin. Viimeisessä kappaleessa pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja tutkijan etiikkaa.

4.1 Aineistona nettikeskustelut

Tutkimusprosessissa aineisto edustaa askelta empiiriseen maailmaan: aineisto on ikään kuin pysäytetty hetki yhteiskunnallisesta todellisuudesta. Mielestäni on tärkeää korostaa, että diskurssianalyysissä ei kvalitatiivisen tutkimusperinteen mukaisesti koskaan edes pyritä tietyn ilmiön lopulliseen selitykseen - eikä se olisi mahdollistakaan. Aineisto on siis aina rajallinen ja vain yksittäinen todellisuuden representaatio. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 157-158)

Www.demi.fi perustettiin vuonna 1999 tukemaan tyttöjenlehden lanseeraamista. Sivuston kohderyhmänä ovat 12- 19 -vuotiaat tytöt, mutta sivustolla on myös ryhmään kuulumattomia käyttäjiä. Lisäksi keskusteluihin osallistuu myös poikina esiintyviä keskustelijoita. Keskustelufoorumeille osallistuminen on ilmaista. Painetussa *Demi-* lehdessä korostuvat aikuisten asiantuntijoiden näkökulmat, mutta keskustelufoorumilla nuoret voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään. Ylläpidolla on toki oikeus seurata ja säädellä kaikkia sisältöalueita. (Laukkanen, 2007, 16) Yleisestikin nettikeskustelupalstat ovat ”puoliorganisoituja” sivustoja, joilla on palvelun luoja ja ylläpitäjä. Yksityiset ihmiset taas tuottavat sivustolle sisältöjä. (Järvinen- Tassopoulos, 2011, 205)

Demi.fi- sivuston foorumia voi pitää turvallisena ympäristönä nuorten keskusteluille, sillä sivusto on selkeästi tarkoitettu tietyille käyttäjäryhmälle ja tiettyihin aihepiireihin liittyen (esimerkiksi ihmissuhteet, oma keho, seurustelu jne.). Lisäksi keskustelijat kohtaavat toisensa omaksi koetussa yhteisössä. Keskustelemalla yksilöt muodostavat hetkellisiä tai pysyvämpiä rajattuja yhteisöjä. Ihmiset, jotka eivät ole tavanneet, eivätkä tule tapaamaan toisiaan, voivat kommunikoida henkilökohtaisistakin asioista ja solmia läheisiä suhteita. (Järvinen- Tassopoulos, 2011, 205)

Foorumeilla käydyt keskustelut ovat käyttäjien itse aloittamia ja otsikoimia. Otsikko sisältää usein kysymyksen, tai avunpyynnön. Sitä klikkaamalla pääsee itse viestiketjuun, jossa viestit ovat allekkain ja saapumisjärjestyksessä. Viestin lähettäjällä näkyy nimimerkki tai nimike anonyymi, päivämäärä, sekä kellonaika milloin viesti on saapunut keskusteluun. (Laukkanen, 2007, 17) Demin foorumikeskustelu on periaatteeltaan ei-reaaliaikaista, mutta keskustelua käydään usein lähes reaaliaikaisesti, sillä viestejä ei toimiteta, vaan ne siirtyvät verkkoon sellaisenaan. (Laukkanen, 2007, 31) Foorumilla kommunikoidaan eri tavoin. Jotkut ovat lähettäneet yhden viestin keskustelun aloitukseksi tai vastaukseksi keskusteluun, kun taas toiset ovat saattaneet lähettää kymmeniäkin viestejä ylläpitäen erilaisia keskusteluja tai aloittaneet taas uusia. Useat käyttäjät ovat toimintaan sitoutuneita ja aktiivisia.

Valitsin Demi.fi – sivuston ujoutta käsittelevät keskusteluketjut tutkimuskohteekseni siksi, että keskustelu vaikutti jo ensisilmäyksellä erittäin runsaalta ja aktiiviselta. Ujoutta käsitteleviä ketjuja löytyi paljon ja useimmissa oli jatkettu keskustelua pitkästikin ennen sen tyrehtymistä. Aineistoa kerätessäni kiinnitin huomiota keskustelun vuorovaikutuksellisuuteen, sekä erilaisten näkökulmien rikkauteen. Juuri tällaisten piirteiden sanotaan olevan rikkaus aineiston laadun suhteen (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, 49- 50).

Vaikka kaikki kirjoittajat eivät istu keskustelufoorumin ikähaarukkaan, suurin osa aktiivisimmista keskustelijoista on kuitenkin arvioitu kohderyhmäksi, eli nuoriksi. Tutkimukseni kohteena eivät ole varsinaisesti nettikeskusteluihin osallistuvat ihmiset, vaan itse keskustelut. Tutkimukseni tarkoituksena ei siis ole selvittää, keitä ihmiset oikeasti ovat. Tutkin keskusteluja sellaisina kuin ne näyttävät suurimmalle osalle niihin osallistuvista. Olen kiinnostunut siitä, miten keskustelijat puheissaan määrittelevät itseään ja toisiaan, sekä millaisena vuorovaikutusympäristönä kyseinen keskustelufoorumi heille näyttää.

4.2 Aineiston käsittely ja analyysi

Aloitin aineiston keräämisen hakemalla demi.fi – keskustelufoorumilta viestiketjuja hakusanoilla *ujous* ja *ujo*. Seurasin aihetta käsitteleviä viestiketjuja toukokuun (2014) lopusta elokuun (2014) loppuun. Tänä aikana kävin sivustolla välillä päivittäin ja välillä pidin päivien taukoja saadakseni aikaa aineiston pohtimiseen. Toisinaan vain luin ja selailin keskusteluja, toisinaan kirjasin havaintoja ylös ja tallensin keskustelun pätkiä tarkempaa analyysyä varten. Havainnoidessani olen keskittynyt katselemaan, en ole siis osallistunut itse keskusteluihin. Tutkimusasetelmani on kuitenkin ohjannut sitä, mihin huomioni kiinnitin ja

mitä keskusteluja tallensin tarkempaa analyysiä varten. Olen siis jollakin tapaa vaikuttanut aineiston syntyyn valikoimalla sen.

Suurin osa löytämistäni viestiketjuista oli aloitettu vuonna 2013, mutta myös tämän vuoden puolella oli aloitettu keskusteluja. Jotkut keskustelut loppuivat lyhyeen; niissä oli pelkästään aloitusviesti sekä muutama vastausviesti. Toisaalta löysin myös ketjuja, joissa aloitusviesti oli kirjoitettu vuoden 2013 puolella, mutta edelleen, vuoden 2014 puolivälin jälkeenkin ketjuun kirjoitettiin ajoittain viestejä.

Keräsin aineistoa tekstinkäsittelyohjelmaan ja aluksi sitä kertyi 186 liuskaa. Rajasin aineistoa tutkimusprosessin myöhemmässä vaiheessa keskittymällä vain osaan hankkimastani aineistosta. Noudatin Pietikäisen & Mäntysen (2009, 160) ohjetta, jonka mukaan sellainen aineisto on riittävä, että sen avulla voi vastata tutkimuskysymykseen. Tutkimuskysymykset ja aineisto liittyvät siis myös tällä tapaa kiinteästi toisiinsa. Lopulliset aineiston rajaukset tein 1. syyskuuta (2014) ja tarkempaan ydinaineistoon kertyi noin neljäkymmentä liuskaa tekstiä. Viestejä kertyi noin viidestätoista erillisestä viestiketjusta. Yhdessä ketjussa oli vähintään viisi ja enimmillään sata yksittäistä viestiä. Arvioisin, että keskustelijoita aineistossa oli yhteensä noin kahdeksankymmentä. Samat nimimerkit saattoivat keskustella useammassakin ketjussa, mutta löysin myös sellaisia, jotka ottivat osaa yhteen ainoaan keskusteluun yhden puheenvuoron verran.

Diskurssianalyysin periaatteiden mukaisesti aloitin lukemisen jälkeen analyysin arvioimalla sitä, minkälaisella sanastolla ujoutta on aineistossa tarkasteltu. Erittelin erilaisia tapoja, joilla ujoihin ihmisiin viitattiin (esimerkiksi *hissukka*) ja kuinka heitä kuvailtiin tarkemmin. Kiinnitin huomiota myös ujouden ilmiön erilaisiin nimeämistapoihin (*paniikkihäiriö, jännitys, ujostuminen, noloistuminen...*). Nimeämistavat olivat oleellisia luokittelemisen ja kategorisoinnin kannalta.

Tämän jälkeen siirryin syvempään analyysiin ja tarkastelin miten asioista on kerrottu, miten keskustelu on muotoutunut sekä siihen, miten erilaisia diskursiivisia resursseja on käytetty, muokattu ja kierrätetty. Vertailin ja tarkastelin aineiston piirteiden välisiä suhteita: etsin samankaltaisuuksia, ristiriitaisuuksia, poikkeamia, säännönmukaisuuksia ja toistuvia kuvioita. Kun olin analysoinut merkityksiä erilaisina palasina, koetin Pietikäisen & Mäntysen (2009, 167) sanoin tehdä näistä paloista synteesiä, eli ajatustyön avulla kirjoittaa auki yhteyksiä, linkkejä ja ristiriitaisuuksia. Analyysiprosessiani ohjaavia kysymyksiä olivat muun muassa: ”Minkälaista informaatiota ujoudesta nostetaan esiin?”, ”Puhutaanko ujou-

desta ongelmana vai mahdollisuutena?”, ”Miten ujuden seurauksia yksilölle tai yhteiskunnalle tuodaan esiin?”, ”Sidotaanko ujuden osaksi kulttuuria?” sekä ”Miten keskusteluissa muotoillaan se, että ujuden koetaan vääränlaiseksi?”

Vähitellen aloin ryhmitellä aineistoa havaitsemieni diskurssien mukaan. Kun diskurssit alkoivat muotoutua, tein niistä jokaisesta selvityksen, johon kirjasin diskurssin ominaispiirteet, esimerkkejä sekä siihen liittyviä ilmauksia. Alussa nimeämäni diskurssit olivat hyvin eläviä ja suuntaa antavia. Analyysin loppuvaiheessa ne kuitenkin muotoutuivat lopullisiksi kategorioikseen, joilla oli selkeät nimet.

Kuten metodologia-luvussa mainitsin, käytin tutkimuksessani teoriaohjaavaa analyysiä. Siinä analyysi ei pohjaa suoraan teoriaan, mutta teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys on pikemminkin uusia ajatusuria aukova: ajatteluprosessissani vaihtelivat siis aineistolähtöisyys ja teoriaosiossa esiteltyt valmiit mallit esimerkiksi siitä, mitä ujuden käsitetään olevan eri teorioiden valossa. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96-97)

Tekstin analysoinnin kannalta lienee paikallaan määritellä myös *enonsiaation* käsite, jota käytin esimerkiksi subjektipositioiden hahmottelemisen apuna. Enonsiaatiota havainnoitaessa kiinnitetään huomiota ensinnäkin siihen, puhuuko kertoja itsestään vai josta kusta muusta. Toiseksi huomioidaan mihin kertoja vetoaa ja mitä vastaan hyökkää. Kolmanneksi kysytään mihin näkökulmaan samaistutaan ja mitä ei kenties käsitellä lainkaan. Neljänneksi nostetaan esiin, millä tavoin pyritään vaikuttamaan muihin keskusteluun osallistuviin. (Metsämuuronen, 2006, 107) Subjektipositioita määritellessäni kiinnitin siis huomiota siihen, minkälaisia toimijoita teksteissä esiintyy ja miten heitä kuvataan. Tätä kautta pyrin rakentamaan eri toimijoille positioita eli asemia. Esitin analyysissäni aineistolle kysymyksiä siitä, mitä eri toimijat tekevät ja miten heitä ja heidän toimintaansa kuvaillaan. Tarkastelin millaiseen asemaan ujo sijoitettiin, kun kuvattiin jotakin toimintaa: esitettiinkö ujo passiivisena vai aktiivisena kohteena, vai molempina.

5 Tulokset

Olen jo aiemmin määritellyt ujouden käsitettä ja vastannut ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, eli siihen mitä ujous on. Tässä luvussa esittelen analyysini tulokset. Ensimmäisessä alaluvussa vastaan toiseen varsinaiseen tutkimuskysymykseeni, eli siihen miten ujoudesta puhutaan nuorten nettikeskustelupalstalla. Aineistostani löytämieni diskurssien esittelyn jälkeen siirryn kolmannen tutkimuskysymyksen pariin ja havainnollistan keskusteluissa ujoille rakennettuja subjektipositioita. Kolmannessa luvussa paneudun neljänteen ja viimeiseen tutkimuskysymykseeni, joka käsittelee keskustelijoiden motiiveja ujouden käsittelemiseen. Viimeisessä alaluvussa pohdin tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä arvioin tutkimukseni luotettavuutta ja validiteettia.

5.1 Diskurssit

Aineistostani erottui analyysini jälkeen neljä erilaista diskurssia eli tapaa asemoida ujous. Eri diskursseissa ujouden syyt, seuraukset ja siihen kohdistuvat toimenpiteet jäsennetään eri tavoin, sillä kullakin diskurssilla on oma logiikkansa.

Alla olevassa taulukossa olen havainnoinut löytämieni diskurssien jakautumista ujouden rakentamisessa. Seuraavissa alaluvuissa esittelen jokaista diskurssia tarkemmin. Olen merkinnyt aineistosta tekemäni lainaukset kursiivilla sekä numeroimalla otteet.

Taulukko 1.

UJouden rakentuminen diskursseissa			
Kokemuksellinen diskurssi	Lääketieteellinen diskurssi	Yhteisöllinen diskurssi	Marginalisoiva diskurssi
Subjekttiivisen kokemuksen korostaminen.	Syiden, oireiden ja hoidon eritteleminen.	Yhteisöpuheella voimaantuminen.	Normaaliudesta käsin alistaminen ja hyökkääminen.

5.1.1 Kokemuksellinen diskurssi

*”Joillain ujous on vaan sellanen kokemusten kautta syntynyt juttu, esimerkiks mua on kou-
lukiusattu jonka seurauksena oon vähän tämmönen.” (Ote 1)*

Kokemuksellista diskurssia voisi kutsua myös yksilölliseksi diskurssiksi. Tarkoitin koke-
muksellisella diskurssilla tapaa jäsentää ujous omiin, henkilökohtaisiin kokemuksiin nojau-
tuen. Keskusteluissa korostetaan ainutlaatuista ja yksilöllistä tuntemusta. Ujous käsitetään
siis fyysisenä, psyykkisenä ja emotionaalisenä kokemuksena, mutta etusijalla ovat sisäiset
tuntemukset, joita ujous herättää.

Kokemuksellisuus näkyy erityisesti tunteisiin ja kokemuksiin liittyvän sanaston käyttönä.
Puheenvuoroissa ollaan minä -keskeisiä. Keskusteluiden aikaorientaatio on preesenskes-
keinen, eli keskeisimpänä on nykyhetki. Nuoret kuvaavat tämän hetkistä elämäänsä; ko-
kemiaan tunteita ja jokapäiväistä arkea. He kuvaavat lähinnä negatiivisia kokemuksia ja
niiden aiheuttamia tunnekokemuksia. Läsnä on voimakkaasti nykyhetki, jossa ujous on
aina olemassa. Tulevaisuudesta ei niinkään puhuta.

*”Vihasin ku ala-ja yläasteella sekä riparilla kirjoitettiin aina lapulle jokaisesta positiivisia
asioita ja mulla ne oli aina täynnä ’hiljainen’ tai ’ujo’, mitä en todellakaan ottanu miten-
kään positiivisesti vaan ennemminki ehkä loukkaannuin niistä.” (Ote 2)*

*”Nyt alotin just lukion tokan, ja olo on aika lohduton. Ujous menee vain pahemmaksi ja
nyt mulla ei oo mitään odotettavaa, ei koskaan tuu uutta lukion alkua. ---Haluisin vaan
olla sellanen sosiaalinen ja iloinen ihminen, haluisin vaan olla huoleton ja ravata bileis-
sä.” (Ote 3)*

Kokemuksellisessa diskurssissa korostuu ujouden subjektiivinen, emotionaalinen kokemus.
Tutkielmani alkupuolen ujoutta määrittelevässä kappaleessa esittelin Juhani Mattilan
(2004, 36) kehittämät ujouden tasot, joista kolmas, tunteiden taso, on samantapainen käsi-
tys ujoudesta kuin aineistosta löytyneessä kokemuksellisessa diskurssissa. Vain yksilö itse
voi kokea sisimmässään epävarmuuden ja hämmennyksen ja tämä tapahtuu juuri tunteiden
kautta (Mattila, 2004, 36).

”Itse olin ala-asteella tosi ujo ja hiljainen. Olin kuitenkin reipas ja yritin olla muiden mukana, mutta hiljaisuuteni vuoksi mua ja kaveriani kuitenkin syrjittiin koko ala-asteen ajan. Siitä jäi sellanen tunne, että pelkään jääväni ulkopuoliseksi, olin sitten missä vain.” (Ote 4)

Usein jaettiin kokemuksia siitä kuinka ujoksi on tultu. Nuoret kävivät erittäin avoimesti läpi lapsuuden sosiaalisia kokemuksia, perhesuhteitaan sekä muita avaintapahtumiksi määrittelemiään tapahtumia elämänkaareltaan. Myös Scott (2005, 13) on löytänyt ujoutta koskevassa narratiivisessa tutkimuksessaan samankaltaisen aspektin: Ujot kokivat tärkeäksi selvittää itselleen ja muille se, minkä kokemuksen seurauksena heistä tuli ujoja ja kuinka ujous on muuttanut heidän elämänsä kulkuaan. Minun tutkimuksessani ujouden mahdollisesti aiheuttaneet tapahtumat esitettiin käännekohtina, joiden jälkeen mikään ei ollut enää ennallaan. Kokemuksellisesta diskurssista oli löydettävissä pieniä elämänkertoja, joissa oli selkeä kronologinen järjestys. Niistä oli myös löydettävissä perinteisten tarinoiden ’viholishahmo’, eli ujous.

”Minä olin ennen niin ujo, että jo kaupankassan moikkaaminen oli minulle todella pelottavaa. Kiertelin ruokakaupassakin koko kaupan monta kertaa ennen kuin sain kerättyä rohkeuteni ja mentyä kassalle. ---tuosta oli aika pitkä matka siihen, että olisin koulussa uskaltanut mennä juttelemaan muille.” (Ote 5)

”Olen itse ollut pienestä saakka ujo, ja monta vuotta koulukiusaattuna oleminen vain lisäsi sitä, etten uskalla avata suutani.” (Ote 6)

Kuten Scott (2005, 7) totesi ujoutta käsitteleviä narratiiveja tutkiessaan; ujouden subjektiivista kokemusta ei tulisi unohtaa. Tutkimus osoittaa selvästi, että ujouden kokeminen tuntuu itsensä ujoksi määrittelevälle yksilölle todelliselta. Siksi Scottin mukaan onkin epäjohdonmukaista ehdottaa, että ujoutta olisi olemassa esimerkiksi vain diskurssien tasolla (Scott, 2005, 7).

5.1.2 Lääketieteellinen diskurssi

”Kuinka moni täällä on lääkkeillä liikenteessä?” (Ote 7)

Toisen aineistostani esiin nousseen diskurssin nimesin lääketieteelliseksi diskurssiksi, sillä se on järjestynyt vahvasti sairauksien diagnosoinnin ympärille. Keskusteluita määrittivät psykiatrisen sanasto ja ne jakaantuivat kolmeen osaan: puhuttiin ujouden syistä, oireista ja

sen hoidosta. Ujous siis määriteltiin sairautena, jolla on selkeästi määritellyt ja diagnosoitavissa olevat oireet:

”Aloitin justiinsa terapian--- katsotaan nyt mihin diagnoosiin päästään.” (Ote 8)

Voimakkaimmin keskusteluista nousi esiin ujoutta hoitavat lääkkeet. Toisilta haettiin neuvoa esimerkiksi punastumisen oireiden lääkitsemiseen ja jännittämisen reaktioihin. Lääketieteellisessä diskurssissa keskityttiin siis ulkoisten, ujouden aiheuttamien fysiologisten reaktioiden käsittelemiseen ja niiden hoitamiseen:

”Reseptilääkkeitä saa helposti lääkäriltä. Lievittää jännittämisen fyysisiä oireita, ainakin takia mulle nää diagnosoitiin.” (Ote 9)

”Mul auttaa Propral jonku verran koska mua häiritsee enemmän että ihmiset huomaa sen jännityksen.” (Ote 10)

”Jos punastuminen tuntuu olevan tosi iso ongelma, siihen on lääkkeitä.” (Ote 11)

Kuten metodologia- luvussa mainitsin, on olemassa diskursseja, jotka omaksutaan niin syvästi, että niitä pidetään itsestään selvinä. Lääketieteellinen diskurssi on juuri tällainen. Sitä ei juurikaan kyseenalaisteta, sillä lääkärin ja potilaan institutionaaliset roolit ovat niin syvällä yhteiskunnassa. Myöskään terveyden käsitettä ei kyseenalaisteta, vaan ujous käsitetään yhteisöstä riippumattomana diagnoosina, jonka mukaan ihmisen voi luokitella. (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 58-59)

Hoidollisiin toimiin perustuva diskurssi vahvistaa ajatusta siitä, että meidän täytyy turvautua ammattilaisiin, jotka opettavat meitä siitä, miten ja mitä tuntee. Ujoudesta kärsivät voidaan opettaa kamppailemaan kohti paranemista. Lääketieteellisessä diskurssissa viestitetään, että ihmisen taipumus hiljaisuuteen, passiivisuuteen ja vetäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa ei tule kyseeseen, vaan viallinen käyttäytyminen pitää korvata uudella. (Scott, 2006, 142)

”Sun ujous kyllä saattais tarvita ammattimaisempaa mielipidettä.” (Ote 12)

”---psykiatrit kuiteski ymmärtää ihmismielestä ja psykologiasta paljon enemmän kuin me demittäjät.” (Ote 13)

Lääketieteellisessä diskurssissa totuuden asema oli saavutettu vetoamalla esimerkiksi yhteiseen hyväksyntään. Tieto ikään kuin legitimoitiin käyttämällä konsensusta, joka raken-

nettiin joko riippumattomien asiantuntijoiden selontekojen avulla, tai viittaamalla aiempien ihmisten käsityksiin (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, 93).

Joillekin ujouden medikalisoiminen on helpotus ja lohduttavaa kuultavaa (Scott, 2005, 12). Yksilön kokemat epätoivon tuntemukset ymmärretään ja niille yritetään tehdä jotakin:

”Pari vuotta sitten tilanne eteni siihen pisteeseen, että oli pakko hakea lääkkeitä ja silloin kävin myös psykologilla juttelemassa. Söin vuoden verran lääkkeitä ja ne auttoi taas jakamaan paremmin.” (Ote 14)

Lääketieteellisessä diskurssissa huolestuttavaa on se, että ujouden ja esimerkiksi paniikkihäiriön välille ei osata vetää rajaa. Vaikuttaa siltä kuin kaikkiin jännittämisen reaktioihin tulisi hakea lääketieteellistä apua:

”Lääkäri myös antoi lääkkeitä jotka on auttanu mua niin paljon että ei varmaan sanoin voi kuvailla.--- Noi lääkkeet auttoi kaikkiin fyysisiin oireisiin joita tulee kun jännittää.” (Ote 15)

”--- (Lääkkeitä)saa helposti lääkäriltä kun vaan sanoo että esiintymisjännitykseen tarvitsis jotain rauhottavaa.”(Ote 16)

Eikö kuitenkin ole ihan inhimillistä tuntee olonsa jännittyneeksi ja ehkä hieman epävarmaksikin ennen esiintymistilannetta? Yllätyksekseni osa keskustelijoista vaikutti kyseenalaistavan puhtaasti lääketieteellisen lähestymistavan. Nuori ei välttämättä kokenut olevansa sairas, mutta asiantuntijan (eli esimerkiksi lääkärin) auktoriteetti on niin voimakas, että se luo uskoa vaadittavaan muutokseen ja hakeutumaan asiantuntijan arvioitavaksi:

”---tuntuu jotenkin pahalta käydä siellä kun en ole tippaakaan masentunut tai mitään ja sinne varmana olisi hinkua sellaisilla enemmänkin, mutta... Noh, ei pidä ajatella sitä.” (Ote 17)

”Onko ne lääkkeet turvallisia ei-masentuneelle? Onko niillä paljon haittavaikutuksia?” (Ote 18)

Usea aineiston puheenvuoro nojautui lääketieteelliseen diskurssiin, jossa yksilön erilaisuus määritellään lääketieteellisesti. Hoitoon hakeutumisen taustalla vaikutti olevan yksilöllinen tarve tulla muiden kaltaiseksi, tai ainakin sellaiseksi kuin kuvittelee muiden olevan. Keskusteluja leimasi tietynlainen mustavalkoisuus: kuviteltiin, että yksinkertainen lääkekuuri

vie ujuden pois, tai vähintäänkin hillitsee sitä, jotta nuori voi taas ”alkaa elämään ja nauttimaan normaalin nuoren elämästä”. Todellisuus saattaa sitten olla aivan toinen.

5.1.3 Yhteisöllinen diskurssi

”Ylistä piirrettäsi äläkä sure sitä!” (Ote 19)

Kolmannen löytämäni diskurssin nimesin yhteisölliseksi diskurssiksi, mutta yhtäläillä sitä voisi kutsua voimaannuttavaksi diskurssiksi. Keskusteluissa korostettiin ujojen omaa aktiivisuutta ja äänen esille tuomista. Nuoret alkoivat rakentaa me-henkeä sekä tietynlaista ylpeyden ilmapiiriä, joka nousisi ujoudesta koetun häpeän tilalle.

Yhteisöllisyyttä korostavassa diskurssissa viestitään, että ujoista tehdään uhreja, kun erilaiset lääkeshoidot, terapiat ja itsehoito-ohjelmat väittävät virheellisesti, että ujous on sairaus ja siitä pitää parantua (Scott, 2006, 148). Diskurssista on löydettävissä myös temperamentikäsitukseen sopiva lähestymistapa, kun ujous ymmärretään ihmisen syvimpänä olemuksena, osana biologiaa. Ujuden ymmärtäminen sairautena on sama asia, kun ihmistä kielletäisiin elämästä elämänsä omalla, haluamallaan tavalla. Ujous on ongelma vain silloin kun muut päättävät niin:

”Toi on typerää puhua ujosta ihmisestä pahaa ja luokitella se jotenkin muita oudommaks. Kuka täällä nyt loppujen lopuksi on ihan normaali...” (Ote 20)

”En ole viallinen, vaan pelkäästään erilainen.” (Ote 21)

Osa keskustelijoista on suorastaan ylpeitä ujoudestaan ja korostaa sen positiivisia puolia. Myös Scottin (2006, 148) tutkimuksessa ujojen henkilöt kokivat tuovansa yhteiskuntaan tiettyjä etuja, joita länsimainen yhteiskunta kylläkin aliarvostaa. Ilman ujojen sosiaalisissa tilanteissa esiin tulevia erityispiirteitä, kuten tunneherkkyyttä tai hyviä kuuntelutaitoja, yhteiskunnassa ei olisi minkäänlaista tasapainoa (Scott, 2006, 148):

”Olen saanut töissä kiitosta siitä, että olen niin rauhallinen. Eli se on myös hyvä, että ei ole koko ajan suuna päänä ja häsellä joka suuntaan. Koen tämän hiljaisuuteni enemmänkin vahvuutena kuin heikkoutena.” (Ote 22)

”Kiinnitän ihmisten huomiota eri tavalla olemalla rauhallinen ja hiljainen enkä kilpaile volyymitasosta muiden kanssa.” (Ote 23)

”Hesarissa oli mielenkiintoinen juttu juuri ujoudesta ja siitä, että ujo ei ole sosiaalisesti lahjaton tai hiljainen. Ujot yksilöt eläinten maailmassa selviytyvät todennäköisemmin kuin rohkeat.” (Ote 24)

Bergerin ja Luckmannin (1995, 187) sanoin, vaihtoehtoisia todellisuuden määritelmiä ja identiteettejä alkaa muodostua heti kun tällaisia yksilöitä lyöttäytyy yhteen pysyviksi sosiaalisiksi ryhmiksi. Tämä laukaisee muutosprosessin, jonka seurauksena tiedon jakautuminen monipuolistuu (Berger & Luckmann, 1995, 187): lähes yleisenä totuutena pidetyn lääketieteellisen diskurssin rinnalle syntyy toisenlainen tapa puhua ujoudesta. Vallitsevien määritelmien vastainen todellisuus voi alkaa objektivoitua tässä ryhmässä.

”Mä en ymmärrä miks siitä tehdään aina joku numero, että joku on hiljainen. Mielummin tarttuais sit siihen, mitä mä sanon, kun siihen että mä en sano mitään.” (Ote 25)

”Geenit, äiti on ollut aina samanlainen. Ja tietty omalta osaltaan ympäristö koska hiljaisiin ja ujoin ei kauhean kivasti suhtauduta mikä ruokkii kierrettä.” (Ote 26)

”Jossain luki et KAIKKI on ujoja.” (Ote 27)

Tällainen yhteisöllisyyteen pohjaava lähestymistapa jakaa lähtökohtansa 1960-luvulla alkunsa saaneiden vähemmistöliikkeiden politiikan kanssa (*New Social Movements*). Erityisen vahvoja ovat olleet esimerkiksi naisliikkeet ja vammaisten ihmisten oikeuksia ajavat ryhmät. Tällaiset liikkeet korostavat yhteiskunnassa marginalisoitujen ryhmien omaa aktiivisuutta, kollektiivista toimintaa ja oman äänen esilletuomista. Ujous ja erilaisuus nähdään henkilökohtaisena, mutta myös poliittisena voimavarana. (Räisänen, 2003, 59) Keskustelupalstojen viestejä voi tuskin laskea tällaiseksi liikehdinnäksi, mutta samalla tavoin ne korostavat yhteisöllisyyttä, aktiivisuutta ja kokemuksellisuutta. Ne ovat myös tiettyssä mielessä poliittisia: julkisia puheenvuoroja helposti stigmatisoitujen ihmisten omalla äänellä.

”---nääh on aina niin hienoja, kun vihataan yleistetysti jotain ihmisryhmää.” (Ote 28)

”Ihan naurettavaa ennemminkin tollanen asenne, että kaikkien pitäis olla sellasia kovaäänisiä.” (Ote 29)

Yhteisöllisestä diskurssista nousi esille myös toisenlainen, itsensä nostamisen, tai jopa lievä ylimielisyyden aspekti. Tarkoitan tällä sitä, että ujosta käyttäytymisestä puhuttiin kuin se olisikin oman halun ja kontrollin alainen ominaisuus. Esimerkiksi sosiaalisissa tilanteis-

sa puhumattomuus nähtiin ujon henkilön seuralaisten kyvyttömyytenä olla tarpeeksi kiinnostavia, jotta ujo viitsisi edes nähdä vaivaa keskustelun ylläpitämiseksi:

”Oletko ajatellut, että mykkyys voi johtua seurastakin?” (Ote 30)

”Mutta miten ihmeessä teitä voi ärsyttää että joku viihtyy yksin eikä oma-alotteisesti tuu jauhamaan teidän kanssa jostain turhasta?” (Ote 31)

”Anteeksi etten jaksa puhua ihmisille.” (Ote 32)

Yhteisöllinen diskurssi pitää ujousta voimavarana. Se kyseenalaistaa nykyajan ihmisihanteen välillä hieman kärkkäälläkin tavalla. Sivustaseuraaaja voi saada sellaisen käsityksen, että vuosia muiden arvostelua kuunnelleet ujoiksi itsensä mieltävät nuoret haluavat antaa samalla mitalla takaisin. Yhteisöllisessä diskurssissa on läsnä rohkaiseva, voimaannuttava ilmapiiri ja se haastaa raikkaasti muita vallitsevia diskursseja.

5.1.4 Marginalisoiva diskurssi

”Aina iltaisin mietin et seuraavan kerran kun on mahdollisuus olla normaali nii yrittäisin puhuu ja olla tosi sosiaalinen.” (Ote 33)

Neljäs ja viimeinen löytämäni diskurssi on nimeltään marginalisoiva, tai poikkeavuutta korostava diskurssi. Siinä ujoille annetaan leima kun hän on rikkonut kommunikoinnin normeja. Kulttuurimme arvostaa sosiaalista suoriutumista, joten ujous koetaan poikkeavana (Keltikangas-Järvinen, 1995, 28). Diskurssista oli havaittavissa kaksi hieman eri suuntiin menevää tapaa puhua, joten muodostin tähän diskurssiin kaksi aladiskurssia: *alistavan* ja *hyökkäävän* diskurssin.

Alistavassa diskurssissa ujousta verrataan alituisesti niin sanottuun normaaliin käyttäytymiseen. Useissa puheenvuoroissa korostetaan sitä, kuinka suuri este ujous on itsensä toteuttamiselle ja menestymiselle. Jos ujo yksilö pakottaa itsensä epämukaviin sosiaalisiin tilanteisiin, hän voi ajanoloon päästä ujoudesta irti. Keskusteluissa pidetään itsestään selvänä, että ujous on epähaluttu ominaisuus ja ongelma, joka yksilön täytyy ylittää ja josta vain he itse ovat loppujen lopuksi vastuussa (Scott, 2005, 5).

”---mutta kun jotkut on sellasia ihan luonnostaan, ja ne on raivostuttavimpia. Jos ei edes yritä muuttaa itseään.” (Ote 34)

Aineistosta nousi melko vahvasti esiin eräänlainen alistamisen keino jota kutsun *tyhmentämiseksi*, sillä se kuvaa mielestäni osuvasti niitä tapoja, joilla ujoa käyttäytymistä pyrittiin eriarvoistamaan. Ujous saadaan kuulostamaan vialta tai vauriolta, jonka vuoksi ujo henkilö tarvitsisi tukea ”normaalilta” ihmiseltä:

”Kun niille koittaa jotain sanoa, vaikka ihan kysyä jotain yksinkertaista---” (Ote 35)

”Enkä mä koe, että mun tehtävä on olla ujon ihmisen tukihenkilö.” (Ote 36)

”---vähän käy sääliksi kyllä joskus.” (Ote 37)

Ujo henkilö saattoi puheessaan alistaa myös itseään. Keskeisenä teemana esiin nousi toiseus, joka tuli ilmi yksilön kokemuksina erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta ja eriarvoisuudesta. Oma rooli koettiin marginaaliseksi – kokemusten ja tuntemusten tasolla jäädään ulkopuolelle. Osa keskustelijoista jakoi kokemuksiaan siitä, kuinka heitä kiusattiin. He oppivat pian, että ujous oli poikkeavaa. Lopulta muiden antama leima on niin vahva, että yksilö alkaa nähdä itsensä ensisijaisesti ujoina ja lähestyy sosiaalisia tilanteita annetussa roolissa (Scott, 2005, 10).

”--- tuntuu aika paskalta ja tuntuu et oon harvinainen tapaus ja niin epänormaali...” (Ote 38)

”Aion siitä (ujoudesta) huolimatta hakea sairaanhoitajaksi.” (Ote 39)

”---uusien kaverisuhteiden luominen on joka kerta muistutus siitä että olis kiva olla ees normaali.” (Ote 40)

”Oon 17v ja käyttäydyn sosiaalisissa tilanteissa kuin 7v.” (Ote 41)

Alistussuhteiden tuottaminen ei aina ole ilmiselvää, sillä kielenkäytössä saattaa olla todella pieni, lähes huomaamaton aspekti, joka paljastaa tällaisen alistavan suhteen ylläpitämisen (Jokinen & Juhila & Suoninen, 2004, 43). Tämänkaltaiset puheenvuorot tulevat lähinnä nuorilta, jotka mieltävät itsensä ei-ujoinksi. Niissä saatetaan sanoa esimerkiksi, että muiden ujoutta ei pidetä ongelmana, mutta heti sivulauseessa merkitys kumotaan:

”Ujous on luonteenpiirre siinä missä muutkin, et eihän sille mitään voi.” (Ote 42)

”Kyllähän se siinä vaiheessa ärsyttää, jos joutuu kahestaan tekemisiin hissukan kanssa ja toinen ei saa sanaakaan ulos suustaan. En mä tietenkään pidä ujoja yhtään sen huonompina ihmisinä kuin ketään muitakaan.” (Ote 43)

”Sellaset ujut ja hiljaset ihmiset ei ärsytä, koska luonteenpiirrehän se sekin on, mut jos menee ihan överiujoiluks ni sitte ärsyttää.” (Ote 44)

Eräissä keskusteluissa nousi ilmi myös se, että normeista poikkeavaa käytöstä pidettiin suorastaan ärsyttävänä ja turhauttavana. Käsittelin jo aiemmin ujoutta määrittellessäni sitä sosiaalisen dynamiikan haastajana. Ujous ikään kuin rikkoo odotuksen siitä, että kaikki noudattaisivat tietynlaista vuorovaikutuksen kompetenssia. On esitetty, että ujon käyttäytymisen arvaamattomuus saattaa tuoda epämukavuutta sosiaalisiin tilanteisiin erityisesti ekstroverteille ihmisille. (Lane, 2007, 157):

”Mua ei varsinaisesti ärsytä ujous, vaan se, että se laitetaan oikeutukseksi huonolle käytökselle.” (Ote 45)

”Se oli aika ärsyttävää et joku vaan seisoo tuppisuuna, eikä ikinä sano omia mielipiteitään mistään asioista...” (Ote 46)

Toisessa nimeämässäni aladiskurssissa, eli *hyökkäävässä diskurssissa*, nimensä mukaisesti hyökättiin kielellisesti ujoutta vastaan. Se oli myös tietyllä tapaa alistava diskurssi, mutta kielenkäyttö oli erityisen pelotonta ja loukkaavaa.

”--jos se niiden ujous on jatkuvaa niin kyllä se saa vihaamaan niitä. Omahan on vikansa.” (Ote 47)

Hyökkäävässä diskurssissa avainasemassa oli muiden provosoiminen; jonkinlaisen reaktion hakeminen. Mielipiteelle ei annettu perusteluja ja keskusteluun saatettiin ottaa osaa vain yhden haukkumispuheenvuoron verran:

”Hiljaiset on ärsyttäviä. Aukaise suusi!” (Ote 48)

”Vitun hiiret.” (Ote 49)

”En tykkää ujoista ihmisistä. Siinä ei oo mun mielestä mitään söpöä tai ihanaa, vaan pidän sitä lähinnä sääliittävänä.” (Ote 50)

Laukkanen (2007, 41) selittää hyökkäävää nettikäyttäytymistä visuaalisella anonyymiydellä, joka voi positiivisten aspektien lisäksi vaikuttaa keskusteluihin myös päinvastaisella tavalla. Se voi murentaa yhteisöllisyyttä, koska anonyymiyys ja väliaikaisuus voivat vähentää vastuun ottamista muista: tämä taas voi näkyä sanallisena aggressiivisuutena ja häiriköintinä (Laukkanen, 2007, 41).

Marginalisoiva diskurssi heijastaa, että normaalin käytöksen määritelmä kapeutuu ja yksi 'poikkeavuus' laajennetaan koskemaan koko henkilöä. Taustalla piilevät arvot, normit ja asenteet siitä, mitä pidetään ihanteellisena käyttäytymisenä (Antony & Swinson, 2008, 28). Seuraavassa luvussa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni eli siirryn esittelemään niitä subjektipositioita, joita aineiston diskurssit tarjosivat nuorille.

5.2 Subjektipositiot

Ujousdiskurssit tarjoavat erilaisia subjektipositioita nuorille. Nämä positiot määrittävät sen, millaisena ujous näyttäytyy, kuka esitetään vastuullisena ja millaisena ujon potentiaali toimia nähdään: tarjotaanko ujolle aktiivisen vai passiivinen rooli. Löysin nettikeskusteluaineistostani kolme erillistä subjektipositiota, jotka esittelen seuraavissa alaluvuissa. Nämä positiot ovat passiivinen sopeutuja, aktiivinen toimija sekä asiantuntijuuden positio, jonka jaoin ulkopuoliseen ja kokemukselliseen asiantuntijuuteen. Alla olevassa taulukossa havainnollistan vielä subjektipositioiden jakautumista ja siirryn sitten käsittelemään niitä tarkemmin alaluvuissa.

Taulukko 2.

SUBJEKTIPOSITIOT		
Passiivinen sopeutuja	Aktiivinen toimija	Asiantuntijuus
Ujo esitetään uhrin roolis- sa.	Ujo esitetään itsensä hy- väksyjänä ja ujouden kans- sa selviytyvänä.	Asiantuntija- asema, joka on saavutettu ujouden ul- kopuolelta tai ujouden ko- kemusten kautta.

5.2.1 Passiivinen sopeutuja

”Tuskin ikinä muutun tästä miksikään.” (Ote 51)

Määrittelemässäni passiivisen sopeutujan positiossa ujous jäsennetään välttämättömänä osana nuoren persoonaa ja kohtaloa, eikä sen kulkuun voi itse vaikuttaa. Ujous on siis joidenkin ihmisten väistämätön osa ja siitä puhutaan esimerkiksi sanoilla *kohtalo*, *ongelma* tai *kirous*. Toimijana nähdään ujous, eikä ihminen. Keskustelijat kuvaavat ujoutta kuoreksi, joka pitää heidät vasten tahtoaan etäällä toisista ihmisistä.

”Joillain ihmisillä se ujous silti vaan on osa itseä vaikka siitä kuinka pyristelisi.” (Ote 52)

”Kukaan ei ole ujo vapaaehtoisesti. Miksi kukaan haluaisi tahallaan vaikeuttaa elämäänsä tällaisella asialla?” (Ote 53)

Nämä nuoret puhuvat itsestään tilannetekijöiden uhrina. Yksilöä ei esitetä toimivana ja tekävänä vaan hän on ennemminkin toimien eli ujouden kohteena:

”Mutkin on ehdollistettu siihen, että aina kun avaan suuni niin sanon jotain väärää.” (Ote 54)

”Oon ollu kiusattu ja siitä se sitte lähti kehittymään tää ujous.” (Ote 55)

Kun ujo henkilö asemoidaan tällaiseen passiiviseen rooliin, läsnä on voimakas ujoudelle alistaisuus. Ujoudesta ei pääse eroon, vaikka haluaisikin. Tässä subjektipositiossa yksilön ainoa mahdollisuus on vain hyväksyä kohtalonsa, eli ujoutensa:

”Joillakin ujous on ihan synnynnäinen luonteenpiirre ja sen kanssa on vain eletävä.” (Ote 56)

Puheenvuorot olivat varsin dramaattisia ja kerrottu uhrin asemasta käsin. Oikean ujouden ja pienen ujostumisen välille haluttiin tehdä selvä ero. Kukaan silloin tällöin esiintymisjännitystä poteva ei voi tietää, minkälaista todellisen ujon elämä on:

”---ujous, joka on tuhonnut sosiaalisen elämäni kokonaan. Ujous saa mut inhoamaan itseäni ja säälistävää elämäni ja pilaa aivan kaiken!” (Ote 57)

Passiivisen sopeutujan subjektipositio voi pahimmillaan muodostaa lamaannuttavia identiteettejä: mikä järki on edes yrittää ylittää itsensä ja kokeilla uusia asioita, jos ujous kuitenkin iskee? Keltikangas-Järvinen (2010, 49) toteaa, että mikäli ujo henkilö kokee toistuvasti epäonnistumisia sosiaalisen suoriutumisen osalta, hänen itsetuntonsa heikkenee ja saattaa johtaa jopa kasvavaan eristäytymiseen ja sosiaalisten tilanteiden välttämiseen. Nuoret vaikuttivat olevan erityisen huolissaan siitä, mitä ujous aiheuttaa heille tulevaisuudessa:

”Oon 17 ja pelkään kans, että jään loppuelämäks tällaseks introvertiksi ujostelijaksi. Se on mun painajainen, kamalin tulevaisuudennäkymä jota oikeasti pelkään. Ujous pilaa aivan kaiken ja vaikuttaa aivan kaikkeen! Ja mulla se menee vuosi vuodelta pahemmaks ja pahemmaks.” (Ote 58)

”Miten mä ikinä uskallan hankkii töitäkään ku en mä mitään uskalla tehdä. Toivon tosiaan ettei tää kestä koko elämää.” (Ote 59)

Passiivisen sopeutujan subjektipositio esittää ujouden lamaannuttavana voimana, johon yksilöllä ei ole mitään vaikutusta. Ujoudella on ainoastaan negatiivisia vaikutuksia nuoren kaikilla elämäalueilla. Jotkut keskustelijat esittivät toiveen siitä, että ujous olisi vain ohimenevä vaihe, mutta toiset olivat varmoja, että siitä on kärsittävä koko loppuelämän ajan.

5.2.2 Aktiivinen toimija

”Oma ujouteni helpottui huomattavasti, kun hyväksyin olevani ujo.” (Ote 60)

Toisen löytämäni subjektiposition nimesin aktiiviseksi toimijaksi. Tämä positio korostaa itsensä hyväksymistä, sekä sitä, että viimekädessä kontrolli on itsellä. Lääketieteellisestä diskurssista poiketen ujouden hoitamisen tilalla on sen kanssa selviytyminen, jota varten

nuori on kehittänyt yksilöllisiä selviytymisstrategioita (esimerkiksi punastumisen lieventämiseen) ja saattaa jakaa niitä myös muille rohkaisuksi:

”Ujo olen ja aina tulen olemaan, enkä näe siinä enää mitään vikaa.” (Ote 61)

”---mutta ainakin tällä hetkellä olen itseäni tyytyväinen. Toivottavasti aloittajakin kokee ahaa-elämyksen jonain päivänä. Tsemppiä ihan kauheasti!” (Ote 62)

”Usein ujous on synnynnäinen luonteenpiirre kuten vaikka mulla, ja silloin siitä ei pääse kokonaan eroon, mutta sitä voi oppia hillitsemään ja sen kanssa voi oppia elämään.” (Ote 63)

Aktiivisen toimijan positio on lähes päinvastainen passiiviselle sopeutujalle. Tämä keskusteluissa rakentunut asema luo ujosta aktiivisen toimijan, ujoutta vastaan taistelevan ja hyvin selviytyvän. Tavoitteena esitetään ujouden kanssa toimeen tuleminen ja sen lopullinen hyväksyminen. Keskusteluissa elämää tarkastellaan ikään kuin aikajanalla: puhutaan elämästä aluksi ujouden kanssa ja tästä hetkestä. Jotta ujo saa aktiivisen toimijan roolin, hänen on täytynyt hyväksyä itsensä ja ottaa vastuu itsestään. Minän muutos on siis avainasemassa.

”Kärsit koska asetat itsellesi sääntöjä, millainen pitäisi olla.” (Ote 64)

”On kyl ihan normaali olla ujo, se pitää myös hyväksyä et on! Muuten samal itsetunto laskee.” (Ote 65)

”Muistan että se oli tosi raskasta aikaa, mutta olen tosi onnellinen että olen siitä päässyt yli.” (Ote 66)

Vaikka itsensä hyväksyminen onkin tärkeä osa aktiivisen toimijan subjektipositiota, eräät nuoret kertoivat käyttävänsä selviytymisstrategianaan ujon ja ei-ujon roolin välillä seilaimisen tilanteesta riippuen. He kokivat pystyvänsä toimimaan mielekkäimmin niin, että esimerkiksi töissä he omaksuivat tietynlaisen käsikirjoitetun roolin, koska toiminta oli rutiinoinutunutta ja toisten ihmisten tietynlainen käyttäytyminen odotettua. Myös Scott (2005, 7-8) löysi tutkimuksessaan vastaavia selviytymisstrategianaan roolia vaihtavia nuoria.

”Töissä mua ei pelota eikä siellä edes voi olla ujo. Ei siellä ihmiset pelota, koska se on vaan pakko vetää sellanen rooli päälle. Nimenomaan rooli. Tosielämässä en ole sellainen.” (Ote 67)

Aktiivisen toimijan subjektipositio asemoi ujon vastuulliseen asemaan. Yksilöllä on kontrolli ja valta hyväksyä ujoutensa. Vallitsevan kulttuurin ihanteet ja normit eivät välttämättä anna ujoudelle juurikaan arvoa, mutta ujo ihminen voi silti pärjätä ja löytää ne yksilölliset keinot, joiden avulla hän pystyy kontrolloimaan häiritseviksi kokemiaan ujouden puolia. Samanlaisia lähtökohtia löytyy temperamenttiteorioissa, jotka käsittävät ujouden pohjavan biologiaan. Geenejään ei voi, eikä tarvitsekaan muuttaa, vaan ottaa lähtökohdaksi kasvatuksessa (Keltikangas-Järvinen, 2010, 48). Jokainen voi löytää itselleen keinoja, joilla lieventää liian raskaaksi koettuja ujouden reaktioita.

5.2.3 Asiantuntijuus

Kolmas määrittelemäni asema on nimeltään asiantuntijuuden subjektipositio. Jaoin sen kahteen alaposition joita ovat *ulkopuolinen asiantuntijuus* sekä *kokemuksellinen asiantuntijuus*.

Ulkopuolisella asiantuntijuudella tarkoitan asiantuntijuutta niin sanotusti normaaliudesta käsin. Ei-ujolle annetaan auktoriteettia ja valtaa ujoihin nähden, kun ujut pyytävät neuvoja esimerkiksi siihen, kuinka käyttäytyä ”normaalisti” tietynlaisessa tilanteessa:

”Anna itestäs sellanen kuva et oot rohkee ja puhelias. Ja älä mieti mitä muut ajattelee sust ja sano vaa suoraan asiat!!” (Ote 68)

Yleinen keskustelunaloitus aineistossani oli koetun ongelman, eli ujouden nimeäminen. Tällä tavoin kysyjä jo asettuu autettavan rooliin tarjoten ei-ujolle vastaajalle tietäjän roolia:

”Mitä mieltä ootte meistä ujoista?” (Ote 69)

Ei-ujolle annetaan oikeutus arvioida toisia, sillä he katsovat tilannetta ”normaaliudesta käsin”. Ujut nähdään huollettavina, joilla on halu olla samanlainen kuin asiantuntijapositionissa olevat normien mukaisesti ja ”oikealla tavalla” käyttäytyvät ei-ujot:

”Itsellänikin on muutama todella ujo kaveri joiden tilanteen tajusin jo ensitapaamisella. Siispä itse otan aina alussa keskustelun vetäjän roolin, kyselen helppoja kysymyksiä ja täten teen tämän tuttuni olosta rennomman.” (Ote 70)

”Itse olen suhteellisen puhelias ja sosiaalinen, mutta pitkäjänteinen ja jotenkin haluan auttaa kaikkia ujoja tulemaan rohkeammiksi!” (Ote 71)

Kokemuksellisella asiantuntijuudella tarkoitan kirjaimellisesti sitä, että asiantuntija-positio saavutetaan kokemuksen kautta. Ujokin voi siis päästä asiantuntija-asemaan ja jakaa neuvojaan muille:

”En usko kuitenkaan, että sua kukaan inhoaa, valitettavasti meihin ujompiin ihmisiin ei vaan tutustu niin helposti kuin puheliaampiin.” (Ote 72)

Ujon nuoren ottama asiantuntijarooli tuo mukanaan auktoriteettia ja valtaa muihin nähden. Valta on oikeutettu, sillä asiantuntijalla on omakohtaisia kokemuksia ujoudesta. Ujo nuori saa vihdoin toimijan aseman kun hän jakaa muille esimerkiksi oppimiaan selviytymisstrategioitaan:

”Eli pois mukavuusalueelta; mitä enemmän mörköä ruokkii, sen isommaksi se kasvaa.” (Ote 73)

”---tuohon ei kyllä muu auta kun rohkaista itensä vaan ja avata suu, tiiän että se voi olla vaikeeta, oon itekin ujo ja hiljainen. Mutta välillä on vaan sellasia tilanteita että pitää uskaltaa puhua.” (Ote 74)

”Probanol lääkkeisiin ei voi jäädä koukkuun ja niissä ei oo mitään sellasia aineita joita on joissain kunnan masennuslääkkeissä. Sen takia itekin otin noi lääkkeet.” (Ote 75)

Tällainen ujon kokemuksellinen asiantuntijuus on mielenkiintoinen ilmiö, sillä nuorella voi olla selkeä ulkopuolisen asema esimerkiksi koulussa, mutta nettikeskustelupalstan muodostamassa yhteisössä hänellä saattaa olla paljonkin auktoriteettia, joka juuri pohjautuu hänen toiseuden kokemuksiinsa.

5.3 Motiivit

Tässä luvussa vastaan neljänteen ja viimeiseen tutkimuskysymykseeni. Pohdin syitä sille, miksi nuoret ylipäänsä puhuvat ujoudesta netissä - minkälaisia motiiveja taustalla voi olla? Tiedostan, että syitä voi olla yhtä monta kuin keskustelevaa nuortakin, mutta olen halunnut paneutua seuraavissa alaluvuissa vahvimmin aineiston ja teorian kautta esiin nousseisiin motiiveihin.

5.3.1 Yhteisöllisyyden ja sosiaalisten kokemusten hakeminen

Yksi nuoruuden kehitystehtävistä on kehittyä kykeneväksi ihmissuhteisiin. Nuori rakentaa omaa itsenäisyyttään ja erkaantuu vähitellen perheestään, joten muut samanikäiset tulevat hänelle tärkeiksi ja heistä haetaan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tärkeiksi tulevat ajatusten vaihto ja keskusteleminen muiden samanikäisten kanssa. (Siltala, 1998, 91- 112) Uskon, että yhteisöllisyyden kokemusten hakeminen on yksi merkittävä syy nuorten hakeutumisel- le tutkimuksen kohteena olevalle nettikeskustelupalstalle. Useat keskustelijoista mainitsi- vat kokevansa jonkin tasoista yksinäisyyttä, mitä tulee esimerkiksi koulumaailmaan. Yksi- näisyyden tunne voi olla kipein silloin kun nuori kokee, ettei hän kelpaa ryhmään. Demin nettikeskustelupalstalla aktiivisesti toimiva nuori voi keskustella ikätovereidensa kanssa ja luoda esimerkiksi ystävyysuhteita. Tästä syntyy kokemus siitä, että nuori kuuluu johonkin ryhmään ja toimii sen aktiivisena osana.

Inkisen (2000, 175) mukaan ihminen määrittää identiteettiään silloin kun ei ole varma, mihin kuuluu ja mihin itsensä sijoittaisi ympäröivässä sosiaalisessa ja kulttuurisessa maa- ilmassa. Yksilön näkökulmasta digitaalisen median muodot tarjoavat tilan, ja välineen mi- näkokeiluille, jotka voivat olla joko vakavia tai leikkisiä (Inkinen, 2000, 184). Tämänkin tutkimuksen kohteena olevalla nettikeskustelupalstalla nuoret asettuvat osaksi tiettyä ryh- mää ja projisoivat itsestään niitä seikkoja, joita he kokevat tarpeelliseksi tuoda ilmi.

Nuoruuteen kuuluu tyypillisesti tietynlainen epävarmuus, jopa tyytymättömyys itsestä. Yksi tyypillisin piirre ujoudessa on henkilön epäilyt omista sosiaalisista kyvyistään. Hän kokee, että juuri hänen vuokseen vuorovaikutus ei toimi (Miller, 2009, 178). Koska ujous on sosiaalisten tilanteiden synnyttämä ilmiö, ujon kokemat epäonnistumiset vaikuttavat juuri niille itsetunnon alueille, joihin liittyvät sosiaalinen selviytyminen ja suosio (Kelti- kangas-Järvinen, 1995, 26). Ujon ihmisen kokemukset ja ympäristöltä saama palaute voi- vat siis pahimmassa tapauksessa altistaa negatiiviselle minäkuvalle ja heikolle itsetunnolle, sillä ujous voi viivästyttää positiivisten, sosiaalisten kokemusten hankkimista (Keltikan- gas-Järvinen, 2010, 49). Jos nuori saa kuulla esimerkiksi koulussa jatkuvasti negatiivista palautetta ujoudestaan, voi tällainen kierre heikentää itsetuntoa.

Kuitenkin tunne ryhmään kuulumisesta sekä nettipalstalla kommunikoimisen synnyttämät positiiviset kokemukset saattavat vahvistaa nuoren minäkuvaa. Nettikeskustelupalstalla voi helpommin osallistua kommunikoimisen tilanteisiin, vaikka ne tapahtuvatkin tietokoneen välityksellä, eivätkä kasvotusten.

”---Jo Demiin kirjoittaminen on jotain, itsellä todella korkea kynnyks jonne viestitteen lyyn.” (Ote 76)

Demin nettikeskustelupalstalla on myös paljon suullista kulttuuria mukailevia piirteitä. Vuorovaikutus on nopeaa ja viestit puhetyyliin melko lyhyitä. Kielenkäytöltään suullisia puheenvuoroja muistuttavat viestit voivat sisältää esimerkiksi taukoja, huokauksia ja naurua – aivan kuten suullinen kommunikaatio (Laukkanen, 2007, 32). Keskustelupalstalla kommunikointi antaa nuorelle sosiaalista kokemusta ja palstalla saadut myönteiset kokemukset saattavat myös rohkaista kasvokkain tapahtuvissa sosiaalisissa tilanteissa toimimiseen.

5.3.2 Kokemusten jakaminen ja emotionaalinen tuki

Inkinen (2000, 175) toteaa, että ihminen määrittää identiteettiään silloin kun ei ole varma, miten itsensä sijoittaisi ympäröivässä sosiaalisessa ja kulttuurisessa maailmassa. Juuri tämä saattaa olla syy siihen, miksi niin moni nuori ottaa osaa ujon- aiheisiin keskusteluihin Demi.fi – sivustolla. Nuorelle on erityisen tärkeää luokitella itsensä osaksi jotakin vertaisryhmää, saada ikään kuin varmuus siitä, ettei ole ainoa. Keskustelupalstalle kirjoittaminen tarjoaa väylän henkilökohtaisesti merkittävien kokemusten ilmaisuun ja analysointiin (Paal, 2011, 158). Tutkimukseni kohteena ollut keskustelupalsta tarjoaa siis mahdollisuuden tavata muita, jotka kokevat samankaltaisia asioita ja ovat samanlaisessa elämäntilanteessa:

”Ihanaa en oo ainoa!” (Ote 77)

”Tiiän miltä tuo tuntuu...” (Ote 78)

Lisäksi, nettikeskustelupalstan mahdollistama anonymiteetti voi helpottaa yksilöä siinä, että hänen on helpompi ilmaista mielipiteitään ja jakaa arkojakin asioita ilman pelkoa tuomitsemisesta (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 213). Ujon yksilön, joka korostuneestikin saattaa pelätä nolostumista, voi kirjoittaa oman kotinsa suojista sellaista, mitä hän ei ääneen ikimaailmassa sanoisi.

Paal (2011, 158) on tutkinut erityisesti kirjoitettujen kertomusten funktiota: miksi ihmiset kokevat tarpeelliseksi kirjoittaa kokemuksistaan muille? Paalin (2011, 158) mukaan muun muassa nettiin kirjoittaminen on väylä niiden tunteiden, ajatusten ja kokemusten ilmaisulle, joita on ollut vaikea tai jopa mahdoton ilmaista suullisessa puheessa. Vertaisryhmä tuottaa

yksilölle tunteen samankaltaisuudesta, tuesta ja hyväksynnästä (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 211).

”Tehäänkö joku tollanen jatkuva keskustelu sosiaalisten tilanteiden pelosta tai pahasta ujoudesta johon vois kertoa ongelmista ja purkaa tuntojaan ja jakaa onnistumisia ja epäonnistumisia?” (Ote 79)

Yksilöiden nettikeskusteluihin osallistumisen syyt saattavat olla herkkiä. Niitä voivat olla esimerkiksi poikkeavuuden kokemukset, tunneperäisesti latautuneet, tukea hakevat tai syvästi henkilökohtaiset tarkoitusperät (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 211). Henkilökohtaisia kokemuksia voidaan konstruoida, muistaa ja jäsentää uudelleen kirjoitetuiksi viesteiksi.

5.3.3 Sosiaalinen vertaileminen ja tiedonjako

Kuten aiemmassa luvussa mainitsin, meillä jokaisella on tarve vertailla itseämme muihin, mutta nuoruudessa tämä tarve on vielä korostuneempi. Nettikeskustelupalsta tarjoaa tilan tällaisille sosiaalisen vertailun prosesseille. Useissa tutkimusaineistoni puheenvuoroissa nuoret ilmaisivat selkeän halunsa muiden mielipiteelle:

”Hei mitä mieltä ootte ujoista?” (Ote 80)

Kysymykset kuten ”Olenko normaali?”, tai ”Olenko ainoa joka käyttäytyy näin?” vahvistavat mielikuvaa siitä, että niin sanotussa ulkomaailmassa koetuille poikkeavuuden kokemuksille haetaan vastakohtaa, tietoa siitä, että löytyy muitakin nuoria, jotka kokevat sosiaaliset tilanteen samalla tavalla.

Sosiaalisen vertailemisen lisäksi nettikeskustelupalstalla toimimisen motiivina vaikuttaisi olevan puhdas tiedon jakaminen. Asiantuntijuutta haetaan muilta nuorilta. Muiden kokemukset kiinnostavat, sillä kokemus on tietoa; se on muunlaista kuin se mitä todellisilla ammattilaisilla saattaa olla (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 213). Uskon, että nuoret asettavat enemmän painoarvoa ikätovereidensa jakamaan kokemukselliseen tietoon, kuin esimerkiksi vanhemman, ammatillisesti pätevän aikuisen ajatuksiin.

”Mikä avuksi? Voiko tällainen tuppisuu pärjätä alalla?” (Ote 81)

”Kiitos neuvoista!” (Ote 82)

5.3.4 Vallan käyttäminen

Nuorten kohdalla nettifoorumilla toimiminen saattaa mahdollistaa oman äänen esille tuomisen lisäksi vallan tunteen kokemisen, jota ei välttämättä pääse muissa yhteyksissä käyttämään. Vallan käyttäminen tulee ilmi esimerkiksi siinä kun keskustelijat pääsevät toimimaan erilaisissa asiantuntijaroleissa ongelmissaan. Omassa tutkimusaineistossani asiantuntemus saattoi myös kasvaa kaikkien osallistujien yhteiseksi kokemukseksi, jossa sovellettiin yhdessä asiantuntemusta yksilöllisten kokemusten kautta ja täten opittiin myös toisilta.

Vallan käytön tuntemiseen liittyy myös aineistossa usein esiintynyt muiden provosoiminen sekä aggressiivinen nettikäyttäytyminen. Seuraava näyte oli erään keskusteluketjun otsikona. Aloittaja ei osallistunut muulla tavoin enää keskusteluun, vaan ikään kuin yllytti muita ja siirtyi sitten tarkkailemaan reaktioita:

”Vihaan ujoja ja hiljaisia ihmisiä.” (Ote 83)

Paneuduin tällaiseen tyyliltään aggressiiviseen puhumistapaan esitellessäni löytämäni hyökkäävää diskurssia. Visuaalinen anonyymi tuo aiemmin mainitsemiani positiivisia puolia, mutta selittää osaltaan myös tällaista hyökkäävää käyttäytymistä netissä. Kun nettikeskustelupalstalla ei esiinnytä omalla nimellä ja naamalla, ja kontaktit ovat väliaikaisia, vastuun ottaminen muista vähenee. Tämä puolestaan murentaa yhteisöllisyyttä, joka on juuri yksi motivoiva tekijä keskusteluun osallistumiseen. Silti, mahdollisuus sanalliseen aggressiivisuuteen ja muiden häiriköintiin saattaa toimia joillekin nuorille motivaationa. Esimerkiksi toisen loukkaaminen, tahallinen provosoiminen tai laajemman kinastelun aikaansaaminen tuovat omalta osaltaan jonkinlaista vallan tunnetta. (Laukkanen, 2007, 41) En kuitenkaan paneudu tässä tutkielmassa sen syvemmin niihin syihin, jotka ajavat yksilön toimimaan tällä tavoin keskustelupalstalla.

Demin nettikeskustelupalstalle osallistuvia voivat motivoida hyvin erilaiset syyt; kuten kokemusten jakaminen ja vertailu, hyväksynnän hakeminen, tiedonsaaminen, mielipiteiden ilmaiseminen, toisten neuvominen, tai puhdas itsensä viihdyttäminen. Keskusteluihin osallistumisen syynä voi olla myös pilailu, provosointi, häiriköinti, tai toisille naureskelu. Motiiveistaan huolimatta osallistujat tuottavat tietynlaista sosiaalista ja moninaista todellisuutta, jonka hyväksyttävyydestä he keskenään väittelevät ja neuvottelevat (Laukkanen, 2007, 42-43).

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja etiikka

Eettinen kestävyys on tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli ja myös tutkimuksen laatua (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 127). Hyvää tutkimusta ohjaa tietynlainen eettinen sitoutuneisuus. Tutkimusta tehdessäni minulle oli tärkeää kiinnittää erityistä huomiota eettisiin kysymyksiin, sillä aineistonani toimivat nuorten nettikeskustelut. Tässä luvussa pohdin sitä, ovatko nämä palstat yksityisiä vai julkisia, vai kenties jotakin siltä väliltä.

Kirjoittaminen teksteistä, jotka ovat syntyneet tutkijasta riippumattomasti ja osoitettu samassa tilanteessa oleville yksilöille, vaatii tutkijalta vastuun ottamista ja sen kantamista (Järvinen- Tassopoulos, 2011, 220). Etenkin internetistä hankitut aineistot ovat olleet tarkastelun kohteena jo pidempään, sillä siellä yksityisen ja julkisen raja on häilyvä. Eri muodoissa olevat anonyymit tekstit ovat näennäisen vapaasti luettavissa, kommentoitavissa, kopioitavissa ja siteerattavissa. (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 202)

Yksityiselämää koskevat tekstit voivat olla kenen tahansa luettavissa, vaikka nuoret olisivat alun perin osoittaneet ne vain tietyille kohderyhmälle (Järvinen- Tassopoulos, 2011, 204). Osa viesteistä ja keskusteluista oli hyvinkin avoimia. Jonkun henkilökohtainen tieto ikään kuin jää muiden saatavaksi ja arkistoituu. Itse sivustolla ylläpito poistaa vanhoja viestiketjuja, mutta havaintojeni mukaan niiden täytyy olla passiivisena ainakin kaksi kolme vuotta. Lisäksi täytyy ottaa huomioon se, että ihmiset saattavat tallentaa omalle tietokoneelleen sivustoja ja levittää niitä myöhemmin eteenpäin, joten tämän huomioon ottaen, jotkin tiedot eivät poistu ikinä netistä. Tutkimuskirjallisuutta aiheesta lukiessani tulin siihen tulokseen, että jos ei voida kontrolloida sitä, kuka katselee sivustoa (eli sivustolle pääsee lukemaan ilman kirjautumista), sitä ei voida kuvailla yksityiseksi tilaksi. Lisäksi, internetissä olevaa materiaalia pidetään periaatteessa julkisena, jolloin se on rinnastettu esimerkiksi sanomalehtiartikkeleihin, tai lehtien mielipidepalstoihin (Järvinen- Tassopoulos, 2011, 204).

Omalla kohdallani pidän perusteltuna sitä, etten ole pyytänyt erillistä tutkimuslupaa netti-foorumille kirjoittaneilta. Kuka edes voisi puhua kaikkien puolesta? Jos olisin päättänyt, että minun täytyy saada lupa keskusteluiden tutkimiseen, olisi ollut oikeudenmukaisempaa kysyä lupa kaikilta keskusteluihin osallistuneilta. Tämä taas olisi vienyt todella paljon aikaa, enkä varmasti olisi saanut kaikkia enää kiinni keskustelufoorumin välityksellä. Ymmärrän kuitenkin eettiset näkökannat tekemästäni ratkaisusta, joten kohdistin erityistä huolellisuutta, siihen, että anonymiteettisuoja on huolehdittu parhaalla mahdollisella tavalla.

Oli tärkeää, että käsittelin kaikkia viestejä samalla tavalla. Lisäksi olen kuvannut taustatietoja kirjoittajista hyvin vähän, eikä niistä mitään ole mahdollista paikantaa yksittäiseen kirjoittajaan. Lisäksi olen pyrkinyt aineistoesimerkkien valinnassa siihen, etteivät ne lisää kirjoittajan tunnistettavuutta tekstikatkelmasta.

Edellä käsiteltyjen eettisten kysymysten lisäksi pohdin myös tutkimuksen luotettavuutta tekemässäni analyysissa: missä määrin tulini uusintaneeksi olemassa olevaa käsitteistöä ja vanhoja kategorioita analyysissäni? Toisaalta täytyy huomioida, että en tehnyt puhtaasti aineistolähtöistä analyysiä, vaan teoria saikin ohjata analyysiäni jossain määrin. Tutkimusasetelmani ohjasi tietyllä tapaa esimerkiksi sitä, mitä nettikeskustelun osia tallensin tarkempaa analyysiä varten. Valikointini on siis jollakin tapaa vaikuttanut itse aineiston syntyyn. Lisäksi täytyy ottaa huomioon, että olenhan itsekkin sen sosiaalisen todellisuuden ja kulttuurin sisällä, jota tutkin. Kuten *Diskurssianalyysin aakkoset* – kirjassa (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, 23-24) oivaltavasti kiteytetään: kaikkea ei voi koko ajan laittaa lainausmerkkeihin, tai kyseenalaistaa joka sanaa.

Luotettavuuteen liittyen, hyvin toteutettu tutkimus ottaa huomioon tutkimusongelmien, aineistonkeruun ja analyysin yhteensopivuuden. Lisäksi se ennakoi sovellettujen tekniikoiden tehokkuutta, eli validiteettia. Tällä tarkoitetaan yleensä sitä, kuinka hyvin tutkimusote ja siinä käytetyt menetelmät vastaavat sitä ilmiötä, jota halutaan tutkia. Jos tutkimuksen fokus kohdistuu sivuun siitä mitä sen todellisuudessa oli tarkoitus tutkia, tutkimuksella ei ole lainkaan validiteettia. (Koro-Ljungberg, 2005, 277) Valitsin tutkimusmenetelmän sen mukaan, mitä tietoa halusin, eli jouduin pohtimaan tutkimukseni validiteettia jo prosessin alkuvaiheessa, eri menetelmävaihtoehtoja punnittaessa.

Mielestäni tutkimukseni on validi, koska aineistoni vastasi sitä mitä minulla oli tarkoituskin tutkia. Tutkimusotteeni teki oikeutta tutkittavalle ilmiölle ja kysymyksenasettelulle. Validiteettiin kuuluu myös tutkimuksen pyrkimys tuottaa ymmärrettävää tietoa (Koro-Ljungberg, 2005, 277). Tätä pyrin vahvistamaan sillä, että kuvasin tutkimukseni aineistoa, sekä tekemiäni tulkintoja ja ratkaisutapoja mahdollisimman selkeästi. Tällä tavoin tutkimustani voidaan arvioida, eikä se perustu pelkästään omaan henkilökohtaiseen intuitiooni.

6 Pohdinta

Pro gradu - tutkielmani tarkoituksena oli tutkia ujoutta psykologisena ja sosiaalisena ilmiönä. Halusin lisäksi tutkia miten ja miksi ujoudesta puhutaan sekä sitä, minkälaiseen asemaan ujo henkilö sijoitetaan näissä keskusteluissa. Tässä viimeisessä luvussa kokoan tutkimukseni tulokset yhteen ja pohdin niiden herättämiä ajatuksia hieman syvemmällä tasolla.

6.1 Ujouden psykologisia ja sosiaalisia määritelmiä

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli määritellä se, mitä ujouden käsitteellä oikeastaan tarkoitetaan. Lähestyin aihetta esitellen ujouden psykologisena ja sosiaalisena ilmiönä. Ensin paneuduin siihen, miten psykologiset teoriat määrittelevät ujouden. Tutkimuskirjallisuus esitti siitä hyvinkin erilaisia käsityksiä. Määrittelemisen vaikeuden lisäksi tapana on ollut keskittyä enemmän ujouden aiheuttamiin fyysisiin reaktioihin kuin sen synnyttämiin tunnereaktioihin (Crozier, 2000, 2; Mattila, 2004, 16).

Ehkäpä vahvimmin tänä päivänä esillä oleva temperamenttitutkimus korostaa, että ujous on osa ihmisen perusluonnetta ja biologiaa, joka ilmenee varautuneena ensireaktionä uusissa tilanteissa. On tärkeää hyväksyä ja ennen kaikkea ymmärtää tämä ihmisen perusluonne ja tapa käyttäytyä. (Antony & Swinson, 2008, 28; Keltikangas-Järvinen, 2010, 42-62) Vaikka ensimmäisissä temperamenttiteorioissa sosiaalisuus nähtiin ujouden vastakohtana, nykyaikainen käsitys erottaa ne kokonaan erilaisiksi temperamenttipiirteiksi. Tutkijat korostavat, että ujous ei viittaa sosiaalisuuden puutteeseen (Keltikangas-Järvinen, 2010, 41). Ujoutta pidetään myös virheellisesti osana introversiota, vaikka piirreteorioiden kuvaama introvertti ei sovi ujon rooliin. Introversio määritellään seurallisuuden puutteena ja välinpitämättömyytenä muita kohtaan, mutta nämä ominaisuudet eivät viittaa ujouteen (Cain, 2012, 23).

Tutkimuskirjallisuudessa käsiteltiin yllättävän vähän ujouden tilannesidonaisuutta ja mahdollisia aste-eroja. Ujous ymmärrettiin pääosin biologisena ominaisuutena, joka yksilöllä on tai ei ole. Esimerkiksi piirreteorioiden näkökulma muuttumattomista persoonallisuuden perusyksiköistä ei ota kantaa siihen, miksi yksilön käyttäytyminen voi olla hyvinkin erilaista tilanteesta riippuen. Voidaan kuitenkin sanoa, että jotkut jännittävät vain esiintymistilanteita ja toiset ovat ujoja yksityisissäkin yhteyksissä (Mattila, 2004, 12). Ujoutta

psykologisesti määriteltäessä olennaisin kysymys olisi mielestäni se, onko ujous todellakin ominaisuus, joka henkilöllä on tai ei ole? Eikö meillä kaikilla ole tietynlaista ujoutta joskus? Ujous vain ilmeni aste-eroina ihmisten käyttäytymisessä, vähän kuin esimerkiksi aggressiivisuus. Jotkut kokevat sitä useammin ja helpommin, toiset harvemmin ja lievemmin. Tällä tavalla ajateltuna ujous olisi siis paremminkin tunnetila kuin ominaisuus tai yksilön luonteenpiirre. Ujouden perusta olisi temperamenttiteorioita mukaillen ihmisen biologiassa, mutta sitä olisi meillä jokaisella. Se kokeeko ujoutta helposti ja kuinka voimakkaasti, olisi yksilöllisesti määrittyvää.

Susie Scott (2005,1) puolestaan ajattelee, että ujous on eräänlainen rooli, johon meistä jokainen turvautuu ajoittain. Tätä hän selittää sillä, että identiteetit ovat sosiaalisesti neuvoteltuja, dynaamisia ja kulttuuristen normien ja arvojen mukaan muokattuja (Scott, 2005, 1). Ujoksi siis muovaudutaan sosiaalisesti. Ujouden tuntemuksia ei voi kokea ilman yksilön kokemusta siitä, että toiset näkevät hänet ujona.

Ujouden ymmärtäminen sosiaalisena roolina liittyy myös seuraavaksi käsittelemiini ujouden sosiaaliin ja kulttuuriin ulottuvuuksiin. Psykologisten ujoutta selittävien teorioiden lisäksi on tärkeää tiedostaa myös nämä ulottuvuudet, jotka vaikuttavat vahvasti käsityksiimme ujoudesta. Sosiologinen näkökulma pyrkii selittämään ujouteen kohdistuvan negatiivisuuden ujon käyttäytymisen arvaamattomuudella. Ujo käyttäytyminen ikään kuin rikoo vuorovaikutustilanteisiin liitetyt yleiset oletukset ja normit; se haastaa sosiaalista dynamiikkaa. (Lane, 2007, 157)

Ujouteen ei ole aina suhtauduttu negatiivisesti. Nykyajan negatiivissävytteistä suhtautumista selitetään kulttuurin ihmishanteen muuttumisella. Ujous saattaa olla sopusoinnussa esimerkiksi kollektiivisen kulttuurin kanssa, jossa itseä ei liiemmin korosteta. Länsimaissa kuitenkin ihaillaan itseilmaisua ja ulospäin suuntautuvuutta (Cain, 2012, 221- 223). Ujous on nykyisin kakkosluokan persoonallisuudenpiirre ja se nähdään vähintäänkin vajavaisuutena. Ne reaktiot, joita ujous aiheuttaa ihmisen käyttäytymisessä eivät täytä tiettyjä kulttuurisia normeja ja oletuksia, kuten itsevarmuutta, vaan yhä useammin se koetaan ongelmana, tai jopa sairautena. (Cain, 2012, 16-17)

Viimeisen 50 vuoden aikana ujouden äärimmäiset muodot on alettu nähdä psyykkisenä sairaustilana. Sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja välttelevää persoonallisuushäiriötä diagnosoidaan kasvavissa määrin (Scott, 2006, 134). Kulttuurin arvostukset sosiaalisesta käyttäytymisestä ovat erilaisia, joten voidaan sanoa, että ujouteen suhtautuminen on tietyllä tapaa

kulttuurisidonnaista. Toisaalta, länsimainen ihanne on alkanut levitä globaalisti myös aasialaisiin kulttuureihin. Mikä on ihanteiden tulevaisuus? Mitataanko ihmisarvo jatkossakin esilläolona, sosiaalisena rohkeutena ja kilpailunhaluisuutena? Aika näyttää, korostetaanko myös tulevaisuudessa äärimmäisen sosiaalista ja ekstroverttiä ihmisihannetta. Mikäli näin on, ujoudelle ei juurikaan anneta arvoa.

6.2 Ujoudesta puhumisen tapoja

Toisena tutkimustavoitteenani oli tutkia miten ujoudesta puhutaan. Koin, että nettipalsta tutkimalla saisin aiheesta monipuolisemman kuvan kuin esimerkiksi haastatteluaineistolla. Nuortensivusto Demi.fi tarjosi hyvän maaperän, jossa havainnoida sitä miten ujuden merkitykset synnytetään puhekäytännöissä, eli diskursseissa. Sosiaalisilla medioilla, tässä tapauksessa nettikeskustelufoorumilla, on kiistaton merkitys erityisesti nuoren maailmankuvan ja ihmiskuvan muotoutumisessa (Suoninen & Modinos, 2003, 9-10). Tutkimukseni aineistona olleet nettikeskustelut rakentavat siis tietynlaista kuvaa ujoudesta sekä siitä, minkälaiseksi ihmiseksi tänä päivänä tulisi pyrkiä.

Diskurssit luovat perspektiivin käsillä olevaan hetkeen, ilmiöön ja toimijoihin sekä kuvaa miten asiat oikeastaan ovat (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 55). Tarkastelemalla keskusteluissa luotuja merkityksiä sain tietoa siitä, minkälaisia merkityksiä nuoret keskustelijat ovat sisäistäneet rakentaessaan käsityksiään ujoudesta ja itsestään. Kuten tuloksia esittelevässä luvussani kirjoitin, aineistostani erottui neljä erilaista diskurssia, jossa jokaisessa ujuden syyt ja seuraukset jäsennettiin eri tavoin. Pohdinkin, mitä ne pohjimmiltaan heijastelevat yhteiskunnasta.

Kokemuksellinen diskurssi korosti ujuden yksilöllistä tuntemusta. Ujous käsitettiin fyysisenä, psyykkisenä ja emotionaalisena kokemuksena, mutta etusijalla ovat yksilön sisäiset tuntemukset. Ujuden käsitettä määrittelevässä teorialuvussa esittelin Mattilan (2004, 33-36) määrittämät ujuden tasot. Hän piti kaikkein tärkeimpänä juuri tunteiden tasoa, sillä se on ujuden alue, joka ei ole nähtävissä muille ihmisille, vain yksilölle itselleen (Mattila, 2004, 36). Liian usein keskitytään ujuden aiheuttamiin fysiologisiin reaktioihin, vaikka ujuden syvin olemus saattaisikin löytyä niistä epävarmuuden ja hämmennyksen tunteista, joita yksilö kokee sisimmässään (Mattila, 2004, 36). Voidaankin kysyä, pystyykö ujuden määrittelemään vain ujo yksilö itse tunteidensa kautta.

Lääketieteellinen diskurssi järjestyi nimensä mukaisesti sairauksien diagnosoinnin ympärille. Nuoret puhuivat ujouden syistä, oireista ja sen hoidosta. Päinvastoin kun kokemuksellisessa diskurssissa, sisäisistä tuntemuksista ei puhuttu vaan diskurssissa keskityttiin ujouden aiheuttamien fysiologisten reaktioiden puimiseen.

Tällainen hoidollinen diskurssi vahvistaa ajatusta siitä, että nyky-yhteiskunnassa ihmisten tulee turvautua ammattilaisiin, jotka viime kädessä opettavat meille sen, miten ja mitä tuntea (Scott, 2006, 142). Ihmisen taipumus hiljaisuuteen ja vetäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa pitää korvata päinvastaisella käyttäytymisellä. Lääketieteellinen diskurssi heijastaa yhteiskunnassammekin vallitsevan huolestuttavan piirteen siitä, ettei ujouden ja sairauden välille osata vetää rajaa. Vaikuttaa siltä, että mikään jännittämisen reaktio ei enää ole tervettä, vaan niihin kaikkiin tarvitaan lääketieteellistä apua. Sitä, missä ujouden ja mielisairauksiksi luokiteltujen mielentilojen välinen raja sijaitsee, ei ole helppoa havaita, sillä mielisairauksien luokittelu heijastaa yhtä paljon sosiaalisia arvoja kuin objektiivista kliinistä tietoa (Scott, 2006, 149).

Huoli ujoudesta kasvaa, koska se rinnastetaan yhä helpommin esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelkoon. Uskon, että netin jatkuvasti kasvava verkosto vertaistukiryhmineen ja hoitosivustoineen tuo oman vaikutuksensa medikalisoimisen prosessiin. Tutkimukseni kohteena ollut Demi.fi on tästä hyvä todiste, sillä keskusteluista paljon tilaa veivät juuri lääketieteelliseen diskurssiin kuuluvat puheenvuorot, joissa vertailtiin esimerkiksi keskustelijoiden jännittämiseen käyttämien rauhoittavien lääkkeiden tehokkuutta. Tällaisen vahvasti aineistossa esillä olleen ujoudesta puhumisen tavan täytyy vaikuttaa ujoudesta muodostettuihin käsityksiin. Oma ujous on saatettu alkaa kokea haitaksi vasta tämän tyyppisten keskustelujen seuraamisen jälkeen.

Ujouden medikalisointi on loistava esimerkki niin sanotusta epänormaaliuden kehittymisestä. Taustalla piilee tarve kontrolloida ujoutta, eli nimetä se, liittää negatiiviseksi ominaispiirteeksi ja lopulta eristää se. Sairaudet ovat poikkeuksia normaaleista toiminnoista, mutta kuka poikkeavuuden oikeastaan määrittää – lääketiede? Haluaisin myös nostaa esiin kysymyksen siitä, miksi lääkäreiden valintoja pidetään automaattisesti tieteellisinä ja niitä harvoin kyseenalaistetaan tai pidetään esimerkiksi arvovalintoina. On mielenkiintoista, miten jotkut tiedot saavat totuuden aseman. Länsimaissa pidetään itsestään selvänä esimerkiksi lääketieteellistä diskurssia, kun taas homeopaattinen diskurssi kamppailee ollakseen uskottava (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 58- 59). Voidaan myös kysyä, mikä on lääke-

tehtaiden rooli yhä leviävässä käyttäytymisen muotojen lääketieteellistämässä. Suomessa aiheesta ei juuri keskustella, mutta etenkin Yhdysvalloissa ujoutta hoitavien mielialälääkkeiden näkyvyys mediassa on suurta (McDaniel, 2003, 7; Lane, 2007, 82; Scott, 2006, 136).

Toisin ajateltuna, lääketieteelliseen hoitoon hakeutumisen taustalla on yksilöllinen tarve tulla muiden kaltaiseksi, tai ainakin sellaiseksi kuin kuvittelee muiden olevan. Normaalin käytöksen määritelmä kapenee ja yksi poikkeavuus, tai erilainen käyttäytymisen muoto laajennetaan koskemaan koko henkilöä. Medikalisaation taustalla piilevät arvot, normit ja asenteet siitä, mitä pidetään ihanteellisena käyttäytymisenä. Koko ilmiö on mielestäni hyvin mielenkiintoinen, sillä kuten aiemmin olen maininnut; ujous ei ole mikään marginaali-ilmiö ja useat psykologiset teoriat painottivat sen tärkeyttä sosiaalisessa elämässä selviytymisessä (Antony & Swinson, 2008, 28). Ehkä tarvitsisimme myös ”normaalin epänormalistamista”. Tarkoitan tällä sitä, että meillä kaikilla on oma yksilöllisyytemme, jonka kanssa elämme. Oleellisinta ei ole se, miten yksilö määritellään tai rajataan normaalin käyttäytymisen piiriin, vaan se, miten hän tulee itsensä kanssa toimeen. Mikäli yksilö kokee käyttäytymisensä rajoittavan ja olevan ristiriidassa itsensä kanssa, voidaan turvautua apuun, oli se sitten lääketieteellistä, tai ei.

Löytämäni *yhteisöllisyyttä korostava diskurssi* haastoi lääketieteellistä diskurssia. Se kyseenalaisti ujoille annetun uhrin aseman ja lääketieteellisten hoitojen tarpeen. Ujous käsitettiin temperamenttiteorioiden tapaan osana ihmisen biologiaa. Näiden teorioiden tavoin myös yhteisöllinen diskurssi heijastaa yksilöllisyyden kunnioittamisen arvoja. Olisimme toistemme kopioita ilman ihmisten välisiä eroja käyttäytymisessä (Keltikangas-Järvinen, 2010, 30). Jos ujous ymmärretään pysyvänä osana ihmistä, täytyy myös ujouden reaktiot käyttäytymisessä hyväksyä.

Tällainen marginalisoivaa ja lääketieteellistä diskurssia haastava tapa puhua voi laukaista muutosprosessin, jonka seurauksena tiedon jakautuminen monipuolistuu (Berger & Luckmann, 1995, 187). Esimerkiksi lääketieteellisellä diskurssilla saattaa olla enemmän auktoriteettia, mutta silti niin sanottu vallitsevien määritelmien vastainen todellisuus voi alkaa objektivoitua keskusteluissa. Tällaiset ”orastavat merkitykset” voivat myös vapauttaa, kun muutoin vaiennetut voivat saada äänen, ja aiemmin kulttuurin ulkopuolelle jääneet kokemukset tulevat esiin (Lehtonen, 2000, 25).

Medikalisaatiota vastaan syntyneissä ajattelutavoissa korostetaan sitä, että todellisuudessa yhteiskunta määrittää, mitä poikkeava käyttäytyminen on. Jos ujous on yhteiskunnan määrittämää poikkeavuutta, miksi sen tulisi olla yksilön ongelma? Ja mikä tekee ujoudesta vajavaisuutta? Nuorten keskusteluissa tuli vahvasti ilmi törmääminen ”muun maailman” odotuksiin: media, työelämä, koulumaailma ja muu yhteiskunta olettaa, että yksilö on ulospäin suuntautunut. Poikkeavuudet nähdään yksilölähtöisinä sen sijaan, että tarkasteltaisiin niitä valtarakenteita, jotka määrittelevät asioita poikkeavuuksiksi. Stuart Hall (1999, 139) on kysynyt osuvasti sitä, miksi poikkeavuus ja eroavaisuus ovat niin itsepintaisia teemoja. Missä piilee niiden kiehtovuus?

Voitaisiin myös kysyä, että mikä lopulta on normaalia? ’Normaali’ on mielestäni sopiva termi tilastotieteissä tai matematiikassa, mutta varsin epäkäytännöllinen puhuttaessa ihmisistä. Löytämäni marginalisoiva diskurssi jätti ujouden normaalin käyttäytymisen ulkopuolelle. Se heijasti, kuinka nykyajan kulttuurin ihmisihanne on ristiriidassa ujouden kanssa. Puheenvuoroissa tuli ilmi, että ujous nähdään esteenä elämässä menestymiselle ja itsensä toteuttamiselle. Nykyajan ihmiselle ujous on epähaluttu ominaisuus, josta täytyy päästä lääketieteellisen diskurssin tavoin eroon.

Yhteiskunnan luomissa ihanteissa on havaittavissa jonkinlaista ristiriitaisuutta: ei saa olla liian tavallinen ja kuulua samaan valtavirran lokeroon kuin ”kaikki muutkin”, mutta toisaalta täytyy kuulua siihen alituisesti kapenevaan normaalin määritelmään. Kulttuurin väitetään arvostavan yksilöllisyyttä, mutta ihailun kohteena on kuitenkin tietäntyyppinen, sosiaalisesti itsevarma yksilö (Scott, 2006, 133). Marginalisoiva diskurssi korosti ajatusta siitä, kuinka jokainen on loppujen lopuksi itse vastuussa itsestään; kovalla työllä ja ennen kaikkea omalla halulla ujouden voi jättää taakseen. Ujot nuoret saattoivat myös puhua itsestään alistavan diskurssin keinoin: kun oma rooli koettiin marginaaliseksi ja muiden antama ujon leima vahvaksi, alkoivat yksilöt nähdä itsensä ensisijaisesti ujona ja lähestyä sosiaalisia tilanteita tässä alisteisessa roolissa.

Marginalisoivassa diskurssissa oli lisäksi havaittavissa ujon käyttäytymisen kyseenalaistamista ja ihmettelyä. Siihen voisi liittää jo tämän luvun alkupuolella mainitsemani teorian ujoudesta sosiaalisen dynamiikan haastajana. Kun joku rikkoo vetäytymisellään sosiaaliseen tilanteeseen liitetyt säännöt ja oletukset, herättää se ihmetystä muissa (Lane, 2007, 157). Tämä taas voi aiheuttaa torjumista ympäristössä. Vaikka marginalisoiva diskurssi on alistava ja hyökkäävä ujoutta kohtaan, on kiinnostavaa, että sitä pyrittäisiin selittämään

tällä sosiaalisen dynamiikan haastamisen teorialla, joka ikään kuin kääntää ujon uhrin roolista pois. Ujo henkilö ei siis olisikaan enää sosiaalisen tilanteen ”uhri”, vaan sen haastaja ja tyyppillisten normien rikkoja.

Yllätyin siitä, miten monimuotoisia diskursseja keskusteluista löytyi. Niissä oli erilaisia päämääriä ja tapoja asemoida ujous. Keskustelufoorumeilla on omanlaisensa funktio: ne edustavat lähtökohtaisesti yksittäisten ihmisten mielipiteitä ja niiden odotetaan olevan subjektiivisia ja ehkä jopa provokatiivisia kannanottoja. Itsestäänselvyydet ja eräänlaiset kyseenalaistamattomat totuudet, joiksi diskurssit ovat muotoutuneet, vievät tilaa muilta mahdollisilta diskursseilta (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, 77).

6.3 Ujon asema

Diskurssit asemoivat meidät eri tavoin tarjoten tai kieltäen meiltä erilaisia toiminnan tapoja (Räisänen, 2003, 46). Pyrin löytämään tällaisia subjektipositioita nettikeskusteluaineistostani kolmannen tutkimustavoitteeni mukaisesti. Kuten löytämäni diskurssit osoittavat, yhteiskunnassa voi toimia samanaikaisesti useita, keskenään ristiriitaisiakin diskursseja, jotka asemoivat meitä eri tavoin (Räisänen, 2003, 47). Esimerkiksi lääketieteellinen diskurssi antaa auktoriteetin lääkärille ja meille jää tällaisen asiantuntijavallan edessä omaksuttavaksi potilaan rooli. Nimeämäni *passiivisen sopeutujan subjektipositio* voisi myös löytyä lääketieteellisestä diskurssista. Se esitti ujouden lamaanuttavana voimana, johon yksilöllä ei ole minkäänlaista vaikutusta. Tästä asemasta käsin ujoudella on ainoastaan negatiivisia vaikutuksia kaikilla elämänalueilla. Nuoret puhuivat kärsivänsä ujoudesta tai yrittävänsä tulla toimeen sen kanssa, aivan kuin parantumattomasta sairaudesta.

Diskurssien sisäisten subjektipositioiden rakentumisella voi olla ideologisia seurauksia: yhteiskunnan kannalta tärkeitä funktioita palvelemalla yllä pysyvät ideologiset minuudet saattavat rakentua alistuksen varaan. Ihminen saattaa niiden kautta rakentaa itsensä häkkiin suljetuksi, oman kontrollinsa ulottumattomiin. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, 99-100). Kun ujo asetetaan passiivisen sopeutujan subjektipositioon, vaarana voi olla yksilön lamaanuminen oman roolinsa alle. Elämä menee siihen, että keskitytään enemmän vaikeuksien ennaltaehkäisyyn kuin kiinnostavien asioiden tavoitteluun.

Lamaanuttavalla asemalla voi kuitenkin olla potentiaalia vapauttaa toimintaa ja muuttua alistussuhteesta aktiiviseksi (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2004, 99-100). *Aktiivisen toimi-*

jan subjektipositio asemoi ujon vastuulliseksi: yksilöllä on kontrolli ja valta hyväksyä ujoutensa. Aktiivisen toimijan position voi löytää yhteisöllisestä diskurssista. Tästä subjektipositioista käsin tiedostettiin, että yhteiskunnassa vallitsevat ihanteet ja normit ovat ristiriidassa ujouden kanssa, mutta ujon ihmisen täytyy vain nähdä enemmän vaivaa, jotta pystyy kohtaamaan kokemansa vastoinkäymiset. Aktiivisen toimijan aseman taustalta voisi löytää temperamenttikäsityksen ajatusmaailmaa: omaa yksilöllisyyttään tulee kunnioittaa. Mikäli yksilö kokee, että ujous kuitenkin rajoittaa hänen elämäänsä, on tärkeintä pyrkiä löytämään tapoja kontrolloida esimerkiksi epämukaviksi koettuja jännittämisen reaktioita (Keltikangas-Järvinen, 2010, 63).

Asiantuntijuuden subjektiposition pystyy löytämään ”vastakkaisilta” puolilta. Ulkopuolelta käsin tuleva asiantuntijuus voi olla näkyvissä marginalisoivassa tai lääketieteellisessä diskurssissa. Neuvot ja arviot tulevat siis ujouden ulkopuolelta: valta ansaitaan joko sillä, että ujoa arvioidaan normaaliudesta, tai lääketieteellisestä asiantuntijuudesta käsin. Sen sijaan ujon omaama kokemukselliseen asiantuntijuuteen pohjautuva asema oli mielenkiintoinen ilmiö, sillä auktoriteetti pohjautui toiseuden kokemuksiin. Nuoren asema koulussa saattoi olla ulkopuolinen, mutta nettikeskustelupalstan yhteisössä hän saattoi omata paljonkin valtaa neuvoen muita ujoiksi itsensä mieltäviä nuoria.

6.4 Miksi ujoudesta koetaan tarve puhua?

Halusin ottaa viimeisen tutkimuskysymykseni, eli ujoudesta puhumisen motiivit, tutkimukseeni mukaan, koska koin, että diskurssien sekä subjektipositioiden lisäksi myös ujoudesta puhumisen syitä tulisi avata. Miksi ujoudesta puhuttiin yllättäen ja suoraan netissä? Mitkä ovat ne motiivit, jotka yllyttivät nuoria keskustelemaan ujoudesta, joka kuitenkin on osa inhimillistä käyttäytymistä?

Filosofi Paul Ricouerin (1974) mielestä ihmiset puhuvat, koska haluavat tulla ymmärretyiksi, mutta kirjoittavat, koska on asioita, joista ei voi puhua (Paal, 2011, 158). Eräs aiheistosta vahvimmin esiin nouseva motiivi oli juuri ujouden kokemusten jakaminen. Nettiin kirjoittaminen on väylä niiden tunteiden, ajatusten ja kokemusten ilmaisulle, joita on ollut vaikea ilmaista suullisessa puheessa (Paal, 2011, 158). On olemassa kulttuurisia tilanteita, joissa ”toisenlaisilla” ei yksinkertaisesti ole käytössään sellaisia sanoja ja merkityksiä, joilla he voisivat pukea kokemuksensa ja näkemyksensä toisille ymmärrettävään muotoon (Lehtonen, 2000, 24). Analyysini kohteena ollut nettikeskustelupalsta voi tarjota

areenan toiseuden kokemusten ja näkemysten purkamiselle. Lisäksi tuen, tiedon ja kumpuunpanuuden tarjoaminen verkkoyhteisössä voi olla tulosta halukkuudesta päästä ilmaisemaan ja kenties vahvistamaan omaa identiteettiä. Nettikeskustelupalstalle osallistuvien muodostama ryhmä toi tunteen samankaltaisuudesta, tuesta ja hyväksynnästä (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 211). Asiantuntijuutta haettiin muilta nuorilta ja muiden kokemukset kiinnostavat, sillä se on muunlaista tietoa kuin se mitä varsinaisilla ammattilaisilla saattaa olla (Järvinen-Tassopoulos, 2011, 213).

Demin nettikeskustelupalstalle osallistuvia nuoria voivat motivoida hyvin erilaiset syyt, kuten esimerkiksi kokemusten jakaminen ja vertailu, hyväksynnän hakeminen, tiedonsaaminen, toisten neuvominen, omien mielipiteiden ilmaiseminen tai puhdas itsensä viihdyttäminen, joka voi äärimmillään olla myös häiriköintiä, provosoimista ja toisille naureskellua. Vaikka mitä erilaisimmat motiivit inspiroivat nuoria kirjoittamaan ja seuraamaan nettipalstan keskusteluja, he kaikki tuottavat omaa sosiaalista todellisuuttaan, jonka hyväksyttävyydestä he keskenään väittelevät ja neuvottelevat. (Laukkanen, 2007, 42- 43)

6.5 Lopuksi

Pyrin tutkimuksellani tuomaan esiin sen, kuinka ensi näkemältä arkipäiväisten asioiden ihmettely ja itsestään selviltäkin vaikuttaviin seikkoihin huomion kiinnittäminen voi kertoa paljon siitä, minkälaisia käsityksiä todellisuudessa rakennamme asioista ja millä perusteilla. Ujous on universaali ilmiö, mutta harvalla on kuitenkaan tietoa sen syistä ja lähtökohdista. Näkisin, että ujous ei itsessään ole poikkeavuutta, tai ongelma, vaan sitä rajoittavat kulttuuri sekä sen arvot ja ihanteet. On tärkeää tiedostaa, miten ne vaikuttavat käsityksiimme siitä, mitä pidetään normaalina ja miten poikkeavuuden käsitykset syntyvät.

Tutkimani nettikeskustelupalsta toisaalta heijasteli niitä käsityksiä siitä mitä ujous kulttuurissamme on, ja samalla myös rakentaa ja muokkaa ujouteen liitettyjä arvoja, asenteita ja sosiaalisia suhteita. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti ajattelen, että myös yksittäisten ihmisten kerronnassa puhuvat kulttuurin eri diskurssit, eli ne vakiintuneet tavat, joilla yksilö jäsentää kokemuksiaan (Kulmala, 2006, 20). Tietomme ja käsityksemme ujoudesta syntyvät siis yhteisöllisen tuottamisen kautta.

Diskurssit vaikuttavat sosiaalisiin käytäntöihin, eli niillä on todellisia seurauksia ja vaikutuksia. Teemme päätelmiä todellisuudesta, sosiaalisista tilanteista ja itsestämme, ja tuo-

tamme tätä kautta itsellemme ja toisillemme käsityksiä siitä, mikä tämä maailma on ja mikä osa meillä siinä on (Lehtonen, 2000, 16). Sen sijaan, että ujous olisi vain yksi luonteenpiirre muiden joukossa, näyttäytyy se tutkimukseni perusteella tekijänä, joka määrittää pitkälti ihmisen käsitystä itsestään suhteessa muihin, tai vastaavasti muiden luomaa käsitystä ujosta ihmisestä.

Kun käytämme kieltä, kuvaamme paitsi puheena olevaa aihetta (kuten ujoutta), myös itseämme ja toisiamme, aikaamme ja sen sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 53). Tutkimukseni toi esiin, että ujouteen ja siitä synnyttämiimme käsityksiin liittyy monia eri puolia. Joistakin merkityksistä saattaa muodostua yhteisesti jaettu- ja totuuksia, joita haastamaan syntyvät vaihtoehtoiset käsitykset, jotka joko jäävät elämään tai vaihtuvat.

7 Lähteet

- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. American Psychiatric Association, Washington DC.
- Antony, M. & Swinson, R.P. (2008). *Shyness and Social Anxiety Workbook : Proven, Step-by-Step Techniques for Overcoming your Fear*. New Harbinger Publications, Oakland.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1995). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Kirjapaino-Oy Like, Helsinki.
- Cain, S. (2012). *Hiljaiset – introverttien manifesti*. Suomenkielinen laitos Peuronpuro, L. & Avain. BTJ Finland Oy, Helsinki.
- Crozier W.R. (2000). *Shyness: Development, consolidation and change*. Routledge, Taylor & Francis Group, New York.
- Fairlough, N. (1997). *Miten media puhuu*. Suomenkielinen laitos Blom, V. & Hazard, K. Vastapaino, Tampere.
- Fornäs, J. (1998). *Kulttuuriteoria*. Tammer- Paino Oy, Tampere.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Suomenkielinen laitos Lehtonen, M. & Herkman, J. Vastapaino, Tampere.
- Ilmonen, K. (2010). Muuan diskurssianalyysi – Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus. Kirjassa Aaltola, J., Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* –

Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (s. 127- 142). WS Bookwell Oy, Jyväskylä.

Inkinen, S. (2000). ”Kybermaailma” identiteetin rakentajana – Lähtökohtia, ongelmia, peruskäsitteitä. Kirjassa Tapper, H. (toim.), *Me median maisemissa.* (s. 166 - 202). Yliopistopaino, Helsinki.

Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2004). *Diskurssianalyysin aakkoset.* Vastapaino, Tampere.

Järvinen-Tassopoulos, J. (2011). Pelaavien naisten nettikeskustelujen käytön ja analyysin eettiset haasteet. Kirjassa Lakomäki, S., Latvala, P. & Lauren, K. (toim.), *Tekstien rajoilla – Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin.* (s. 202 - 229). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kagan, J. (1988). Biological Bases of Childhood Shyness. *Science, Vol. 240, Nro. 4849,* s. 167 - 171.

Kaikkonen, P. (1999). Laadullinen tutkimus kasvatus- ja opetustyössä. *Kasvatus 30,* s. 427 - 435. Haettu 3.10.2014 osoitteesta:

<http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/k/0022-927-x/30/5/laadulli.pdf>

Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot.* WSOY, Helsinki.

Keltikangas-Järvinen, L. (1995). *Hyvä itsetunto.* WSOY, Helsinki.

Koro- Ljungberg, M. (2005). Tietoteoreettinen validiteettitarkastelu laadullisessa tutkimuksessa. *Kasvatus* 36, s. 247 - 284. Haettu 22.10.2014 osoitteesta:

<http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/k/0022-927-x/36/4/tietoteo.pdf>

Kulmala, A. (2006). *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. Yliopistopaino Oy, Tampere.

Lahelma, E. (2003). Medikalisaation juurilta nykypäivään. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 119, Nro. 19, s.1863 - 1868. Haettu 4.4.2013 osoitteesta:

http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_spage=%2Fportlet.action%2Fdlehtihakuartikkeli%2Fviewarticle%2Faction&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo93826&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinnumero,

Lane, C. (2007). *Shyness- How normal behavior became a sickness*. Yale University Press, London.

Laukkanen, M. (2007). *Sähköinen seksuaalisuus – Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi. Haettu 1.9.2014, osoitteesta: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/66725/Marjo_Laukkanen_v%C3%A4it%C3%B6skirja.pdf?sequence=1

Lehtonen, M. (2000). *Merkitysten maailma*. Vastapaino, Tampere.

Luukka, M. (2003). Kelpaanko tällaisena? Tyttöyden rakentuminen Demi- lehden palstoilla. Kirjassa Modinos, T. & Suoninen, A. (toim.), *Merkillinen media – tekstit nuorten arjessa* (s. 17 - 38). Yliopistopaino, Jyväskylä.

Mattila, J. (2004). *Ujoudesta, yksinäisyydestä*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.

McCrae, R., & John, O. (1992). An Introduction to the Five-Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality, Vol. 60, Nro. 2, s.175 - 215*. Haettu 28.2.2013 osoitteesta: http://psych.colorado.edu/~carey/courses/psyc5112/readings/psnbig5_mccrae03.pdf

McDaniel, P. (2003). *Shrinking Violets and Caspar Milquetoasts – Shyness, Power and Intimacy in the United States, 1950-1995*. University Press, New York.

Metsämuuronen, J. (2006). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Kirjassa Metsämuuronen, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. (s. 81 - 145). Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Miller, R. (2009). Social Anxiety, Shyness and Embarrassment. Kirjassa Leary, M. & Hoyle, R.H. (toim.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*. (s.176 - 187). The Guilford Press, New York.

Myllykangas, M. (2001). Terveystarpeiden lietsontaa: Mistä medikalisaatiossa on kyse? *Tiedepolitiikka, Vol. 3, s.7-22*. Haettu 18.4.2013 osoitteesta: http://viesverk.uta.fi/terveysviestinta/3_medikalisaatio.pdf

Paal, P. (2011). Kun sairastuin syöpään – Kirjoitettujen kertomusten funktiosta ja statuksesta. Kirjassa Lakomäki, S., Latvala, P. & Lauren, K. (toim.), *Tekstien rajoilla – Moniteiksiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. (s. 158 - 177). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Paulhus, D. & Morgan, K. (1997). The Perceptions of Intelligence in Leaderless Groups: The Dynamic Effects of Shyness and Acquaintance. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 72, Nro. 3, s. 581 - 591. Haettu 14.3.2013 osoitteesta:

http://neuron4.psych.ubc.ca/~dpaulhus/research/PERSON_PERCEPTION/downloads/JPS P%2097%20with%20Morgan.pdf

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Osuuskunta Vastapaino, Tampere.

Puttonen, S. (2004). Temperamentti ja emootiot. *Psykologia*, Vol. 39, Nro. 01/04, s. 68 - 73. Haettu 13.3.2013 osoitteesta:

<http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/p/0355-1067/39/1/temperam.pdf>

Räisänen, U. (2003). Masentuneet nuoret mediassa: Riskiryhmiä ja masennuksen orjia. Kirjassa Modinos, T. & Suoninen, A. (toim.), *Merkillinen media – tekstit nuorten arjessa* (s. 39 - 63). Yliopistopaino, Jyväskylä.

Scott, S. (2005). *Making shy identities: Self (re)presentation or cultural creation?* Haettu 20.6.2014, osoitteesta:

<https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAA&url=https%3A%2F%2Fwww.esrc.ac.uk%2Fmy-esrc%2Fgrants%2FPTA-026-27-0358%2Foutputs%2FDownload%2F75c2422e-1a83->

[4401-b503-](#)

[0b1371c41062&ei=GjgQVI76OouGywOd7ICwCw&usg=AFQjCNEKgdCLgHoYidK8JPN0wvWB4QbUGw&sig2=Js_PS7_NGHyQnGM3vn7NFA](#)

Scott, S. (2006). The Medicalisation of Shyness: From Social Misfits to Social Fitness. *Sociology of Health & Illness*, Vol. 28, Nro. 2, s. 133 - 153. Haettu 20.3.2013 osoitteesta: <http://web.hsztg.de/~wirsing/ASH%20Sozialmedizin09/AAErfasst/Shyness.pdf>

Siltala, P. (1998). Nuoruus. Kirjassa Niemelä, P. & Ruth, J-E. (toim.), *Ihmisen elämäkääri*, (s. 91 - 112). Otava, Keuruu.

Suoninen, A. & Modinos, S. (2003). Tulikärpäset lasipurkissa. Kirjassa Modinos, T. & Suoninen, A. (toim.), *Merkillinen media – tekstit nuorten arjessa* (s. 9 - 16). Yliopistopaino, Jyväskylä.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Vattulainen, T. (2014). Pitääkö ujoa lasta rohkaista? *Helsingin Sanomat*, 17.7.2014, s.10 - 11.

Zimbardo, P.G. (1977). *Ujous: Mitä ujous on? Mitä ujoudelle voi tehdä?* Suomenkielinen laitos Leisten, P. Tampereen Kirjapaino Oy, Tampere.

